

MODUS

STATISTISCH MAGAZINE

JAARGANG 11 / NR 3,4 / 2013

In dit nummer:

- International Comparison Programme (ICP)
- Ageing in Curaçao
- Het midden- en kleinbedrijf op Curaçao
- Tourism
- Labor market
- International economic development
- Bedrijvenenquête 2009 t/m 2011

In dit nummer

Redactioneel	iii
1. Resultaten bedrijvenenquête over de jaren 2009 tot en met 2011	1
2. Ontwikkeling van het MKB in Curaçao in 2011 ten opzichte van 2010	13
3. Tourism in numbers 2008-2012.....	28
4. International economic development.....	35
5. Census 2011: Ageing in Curaçao	39
6. Supply and demand for specialized labor on the labor market of Curaçao.....	45
7. “International comparison programme” (ICP) Wat is dat eigenlijk?	52

Modus

Verklaring van de tekens:

0 of 0,0	Minder dan de helft van de gekozen eenheid
-	Nul
.	Onbekend
(blank)	Een waarde kan op logische grondslagen niet voorkomen

Redactioneel

Geachte Lezer,

Voor u ligt de laatste editie van het jaar 2013 van MODUS, het statistische magazine van het Centraal Bureau voor de Statistiek Curaçao.

In deze editie treft u onder andere een artikel aan dat de resultaten van de bedrijvenenquête over het jaar 2011 beschrijft. Uit dit artikel blijkt onder andere dat de bijdrage van bedrijven aan het Bruto Binnenlands Product (BBP) in 2011 ten opzichte van het jaar ervoor gedaald is tot onder vijftig procent. Deze afname wordt in het artikel grotendeels toegeschreven aan de geleden verliezen op beleggingen in het buitenland en obligaties. Verder wordt beschreven dat de verslechterde positie van de financiële sector op Curaçao een gevolg is van de wereld kredietcrisis.

Een daarop volgend artikel gaat in op het aandeel van de Midden- en Klein Bedrijven in het BBP waarbij wordt aangetekend dat het aandeel sinds 2002 aan het afnemen is. De daling in 2011 wordt vooral veroorzaakt door Midden- en Klein Bedrijven (MKB's) in de financiële dienstverlening. De investeringen daarentegen zijn wel toegenomen.

Voor wat betreft toerisme kunnen we uit een artikel in deze editie constateren dat deze sector een groei in 2012 heeft gekend die vooral kan worden toegeschreven aan diversificatie van het product. Het is uit de cijfers te halen dat er meer hotelkamers bij zijn gekomen en het gemiddelde aantal overnachtingen bedraagt nu 9.

In deze editie wordt ook een artikel gewijd aan de gedane internationale investeringen, leningen en besparingen in de zogenaamde 'Advanced economies' en de 'Emerging Markets and developing Countries'. In het artikel wordt geconstateerd dat de besparingen als aandeel van BBP in 2012 min of meer gelijk is gebleven aan die van 2011, vanwege de lichte toename in de "Advanced economies" en een afname in the "Emerging Markets and Developing Counties". Opvallend blijven de hoge aandelen in de besparingen en investeringen in Azië.

Er is ook een artikel gewijd aan het vergrijzingproces in Curaçao waarbij wordt aangegeven dat dit een wereldverschijnsel is. Curaçao is in ieder geval geen uitzondering in deze. Het artikel beschrijft het historische pad van het vergrijzingproces in Curaçao en concludeert dat de aanhoudende vergrijzing druk zal blijven uitoefenen op de gezondheidszorg en het Algemeen Ouderdom Pensioen en ook gevolgen zal blijven hebben voor de arbeidsmarkt.

In deze editie is ook een artikel te vinden over de vraag en het aanbod op de arbeidsmarkt over de periode 2006 – 2011. Duidelijk blijkt dat het aantal vacatures is toegenomen. Frappant is echter de behoefte aan personen met technische vaardigheden terwijl deze zelfde mensen ook de arbeidsmarkt verlaten.

Colofon

Oplage:
300 exemplaren

Uitgave en distributie
Centraal Bureau voor de Statistiek
Fort Amsterdam z/n
Telefoon: (599 9) 4611031
Fax: (599 9) 4611 696
info@cbs.cw
www.cbs.cw

Algemene coördinatie
Harely Martina

Redactie
Maria Duyndam
Ellen Maduro
Solange Bomberg

Hoofd- en eindredactie
Sean de Boer

Vormgeving
Ostrid Girigori

Drukwerk
Onemedia Group

Abonnement
Modus verschijnt vier maal per jaargang. De abonnementsprijs bedraagt NAfL. 40,= (exclusief portokosten). Losse nummers kosten NAfL. 15,=

© 2013 Centraal Bureau voor de Statistiek

Het overnemen van (delen) van deze publicatie is slechts toegestaan mits voorzien van een volledige bronvermelding

Opvallend is ook de vraag naar personen met een economische achtergrond en personen met een administratieve beroepsopleiding.

Ten slotte wordt er stil gestaan bij het project Het “International Comparison Program” (ICP). Dit project is een wereldwijd statistisch initiatief. Het wordt georganiseerd, gefinancierd en gefaciliteerd door de Wereldbank en heeft als beoogd resultaat om de koopkrachtpariteiten (KKP's) tussen landen en regio's te berekenen.

Met behulp van de KKP's kan de koopkracht en de welvaart van de burgers in verschillende landen, of anders geformuleerd de omvang van de economieën van verschillende landen, met elkaar worden vergeleken. Het CBS Curaçao is vanaf 2011 betrokken bij dit project.

Al met al dus een zeer interessante publicatie. Rest mij om u veel leesplezier toe te wensen

Sean de Boer
Directeur CBS

Resultaten bedrijvenenquête over de jaren 2009 tot en met 2011

Financiële sector ondervindt invloed van de wereldwijde kredietcrisis

Ria Duyndam

Inleiding

Elk jaar wordt aan de bedrijven¹ in Curaçao gevraagd om mee te werken aan de jaarlijkse bedrijvenenquête. De voorlopige gegevens hieruit worden gebruikt voor het opstellen van de sector bedrijven van de Nationale Rekeningen². Voor de bedrijven is het interessant om te weten waar zij staan met hun ontwikkeling, en daarom zullen in dit artikel enige uitkomsten worden belicht van de bedrijvenenquête over de boekjaren 2009 tot en met 2011.

In dit artikel zullen achtereenvolgens worden beschreven: de Bruto Toegevoegde Waarde (BTW), de investeringen en de loonkosten voor de jaren 2009 tot en met 2011.

De BTW is onderdeel van het Bruto Binnenlands Product, en als zodanig een belangrijke economische indicator. De investeringen geven het vertrouwen in de economie aan, en de loonkosten laten het verschil in beloning zien tussen de verschillende bedrijfstakken.

Kleine eenmanszaken zonder jaarrekening, stichtingen en verenigingen zijn buiten beschouwing gelaten in dit artikel aangezien hun bijdrage aan het BBP minimaal is.

Cijfers in dit artikel stemmen niet overeen met de totaalcijfers in het artikel over het midden- en kleinbedrijf in deze Modus, omdat voor dat artikel de cijfers van de eenmanszaken wel zijn meegenomen.

Methodologie

De bedrijvenenquête vindt jaarlijks plaats en verschaft onder andere inzicht in inkomsten, uitgaven en exploitatieresultaat van de bedrijven. Er worden definitieve gegevens gevraagd over het voorgaande boekjaar; het laatste jaar waarvan definitieve cijfers beschikbaar zijn is 2011. De enquête over 2011 is begonnen in juni 2012 en het duurt tot ongeveer februari 2013 voordat de meeste bedrijven gerespondeerd hebben. Er is soms sprake van achterstand in de financiële administratie, en ook kunnen bedrijven uitstel krijgen van de belastingdienst voor het inleveren van hun cijfers. Verwerking en analyse nemen vervolgens enkele maanden in beslag, waardoor de cijfers over 2011 dus pas halverwege 2013 ter beschikking komen.

Bedrijven met 10 werknemers of meer worden elk jaar in de enquête opgenomen. Van de bedrijven met minder dan 10 werknemers wordt een steekproef getrokken, waarna ze 4 achtereenvolgende jaren geënuquêteerd worden. In totaal worden bijna 1.400 bedrijven benaderd in Curaçao, waarvan 35,5 procent tot de grote en middengrote bedrijven behoort en de rest tot de kleine bedrijven. Het responspercentage ligt meestal rond 80 procent.

¹ Onder het begrip bedrijven behoren in dit onderzoek ook stichtingen, non profit organisaties en dergelijke

² De voorlopige cijfers uit de jaarlijkse bedrijvenenquête worden aangevuld met informatie uit andere bronnen (o.a. de primaire banken)

De verkregen cijfers van de bedrijven worden opgehoogd naar het totale aantal werkenden dat uit het jaarlijkse arbeidskrachtenonderzoek (AKO) wordt verkregen³.

Vergeleken met de sector bedrijven in de Nationale Rekeningen zijn in dit artikel de primaire banken, zelfstandige kleine bus- en taxichauffeurs, huishoudelijk personeel en de raffinaderij niet inbegrepen. De informatie hiervan komt uit andere bronnen en wordt later toegevoegd bij het opstellen van de Nationale Rekeningen.

Definities

Brutoproductie: de omzet plus veranderingen in voorraden. Voor de handel: omzet minus kostprijs (handelsmarge).

Intermediair verbruik: de operationele kosten van een bedrijf, exclusief afschrijvingen, lonen en sociale lasten. Inbegrepen zijn onder andere de kostprijs, utiliteitskosten, transportkosten en dergelijke.

Bruto Toegevoegde Waarde (BTW): de brutoproductie minus het intermediaire verbruik.

Kleinbedrijf: dit zijn bedrijven met minder dan 10 personen in loondienst én een omzet van minder dan 0,5 miljoen NAF.

Middenbedrijf: dit zijn bedrijven met tussen de 10 en 50 personen in loondienst of een omzet van tussen 0,5 en 5 miljoen gulden.

Grote bedrijven: dit zijn bedrijven met meer dan 50 personen in loondienst én een omzet vanaf 5 miljoen gulden.

Nationale Rekeningen: geven de economische transacties weer tussen de sectoren, die in een bepaald jaar in de nationale economie hebben plaatsgevonden. De Nationale Rekeningen worden in boekhoudkundige vorm weergegeven.

Bruto Binnenlands Product (BBP): de totale productie van goederen en diensten binnen een land. Om het BBP te berekenen wordt de Bruto Toegevoegde waarde van de verschillende sectoren van de economie bij elkaar opgeteld. Deze sectoren omvatten de financiële en niet-financiële instellingen, de huishoudens, de non-profit instellingen en de overheid. Van deze Bruto Toegevoegde waarde worden vervolgens de belastingen minus subsidies op goederen en diensten en de rentemarge afgetrokken om tot het BBP te komen.

Gemiddelde loonkosten

De loonkosten bestaan uit lonen en salarissen, en de sociale lasten (wettelijke premies, maar ook premies voor pensioenverzekeringen en dergelijke).

Om de gemiddelde loonkosten te berekenen worden deze gedeeld door het aantal werknemers.

³ Ophoogfactor is het aantal werkenden uit de enquête gedeeld door het aantal werkenden uit de AKO, per bedrijfstak

Bruto Toegevoegde Waarde (BTW) als aandeel in de economie en per bedrijfstak

Bruto Toegevoegde Waarde als aandeel in de economie

Het Bruto Binnenlands Product (BBP) bestaat voor een groot deel uit de BTW van de bedrijven (zie tabel 1). Het aandeel is echter wel aan het afnemen vanaf 2009 en is in 2011 onder de 50 procent gekomen (49,5%). In 2009 is er nog sprake geweest van een stijging van het aandeel in het BBP ten opzichte van 2008 met 14,4 procentpunten⁴, en is de BTW zelf toegenomen met 768 miljoen gulden.

In 2008 beginnen de gevolgen van de wereldwijde financiële crisis, die in 2007 in Amerika was ontstaan, merkbaar te worden. In 2009 is er weer enigszins herstel na ingrijpen van de overheid in dat land.

In 2010 en 2011 is er wederom sprake van zowel een nominale daling van de BTW als een relatieve daling van het aandeel in het BBP, respectievelijk -146.8 miljoen gulden en -4,6 procentpunten in 2010, en -399.5 miljoen gulden en -9 procentpunten in 2011.

In 2010 dalen de huizenprijzen in Amerika weer en raken overheden van Europese landen in de problemen door grote schulden. De invloed hiervan is ook in Curaçao merkbaar. De groei van de economie in Curaçao is minimaal zowel in 2010 als in 2011 (respectievelijk 0,1% en 0,4%)⁵.

Tabel 1: Aandeel BTW bedrijven in de economie

	BTW bedrijven	BBP Curaçao	Aandeel
	*mln. Naf		%
2009	3238.6	5135.8	63,1
2010	3091.8	5282.9	58.5
2011	2692.3	5439.3	49,5

Uit de halfjaarlijkse conjunctuurenquête van oktober 2011 is ook al naar voren gekomen dat slechts 60 procent van de bedrijven een positief bedrijfsresultaat denken te halen over dat jaar. In 2010 was dit nog 73 procent van de bedrijven⁶.

Bruto Toegevoegde Waarde per bedrijfstak

Nadat in 2009 sprake was van herstel na de financiële crisis in 2008 nemen in 2011 de opbrengsten uit buitenlandse beleggingen van de pensioenfondsen weer af, waardoor de BTW in de financiële dienstverlening met 347.1 miljoen gulden afneemt (tabel 2). Deze bedrijfstak is hiermee voor het grootste deel verantwoordelijk voor de afname van de totale BTW in 2011. Het aandeel van de financiële dienstverlening in de totale BTW is onder de 10 procent gekomen (9,6%), terwijl dit in 2010 nog bijna 20 procent was.

Naast het verlies op buitenlandse beleggingen zijn ook de inkomsten uit andere beleggingen lager in 2011, vooral die uit obligaties. Verder hebben de verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen naast hogere premieopbrengsten ook hogere uitkeringen. Dit alles resulteert in een daling van de BTW met ruim 155 miljoen gulden bij de verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen.

⁴ Modus Jaargang 10 nummer 2, 2012: Resultaten van de Nationale Rekeningen enquête in de periode 2007 tot en met 2009

⁵ Jaaroverzicht van de Centrale Bank van Curaçao en St.Maarten over 2011 en een vooruitblik op 2012

⁶ Modus Jaargang 10 nummer 2, 2012: Resultaten van de Conjunctuurenquête Curaçao in 2011

De internationale financiële sector vertoont een stijging van de BTW in 2011, terwijl er in 2010 en 2009 sprake is geweest van een daling ten opzichte van voorgaande jaren. Hier lijkt dus sprake van enigszins herstel na de crisis in 2008.

De verzekeringsmakelaars tenslotte zijn vrij stabiel in deze bedrijfstak, er zijn geen grote schommelingen merkbaar.

Tabel 2: Bruto toegevoegde waarde bedrijven naar bedrijfstakken							
	2009	2010	2011		2009	2010	2011
	* mln Naf				%		
Landbouw, veeteelt, visserij en mijnbouw	22.6	19.3	16.5		0.7	0.6	0.6
Industrie*	162.5	169.7	158.8		5.0	5.5	5.9
Nutsbedrijven	221.4	164.0	71.8		6.8	5.3	2.6
Bouwnijverheid	257.5	246.1	267.5		8.0	8.0	9.9
Groot- en kleinhandel	563.3	514.4	507.9		17.4	16.6	18.7
Horeca	160.4	166.2	203.7		5.0	5.4	7.5
Transport en communicatie**	425.2	483.0	484.3		13.1	15.6	17.8
Financiële dienstverlening***	707.2	606.5	259.3		21.8	19.6	9.6
Zakelijke dienstverlening	336.3	345.8	346.6		10.4	11.2	12.8
Particulier onderwijs	22.9	22.6	23.1		0.7	0.7	0.9
Medische en sociale dienstverlening	214.5	228.1	231.1		6.6	7.4	8.5
Overige dienstverlening****	144.8	126.1	143.0		4.5	4.1	5.3
Totaal	3238.6	3091.8	2713.7		100.0	100.0	100.0

* exclusief raffinaderij

** exclusief taxi's en buschauffeurs

*** exclusief primaire banken

**** exclusief huishoudelijke hulpen

De nutsbedrijven blijven de effecten voelen van fluctuerende olieprijsen die niet tijdig worden doorberekend in de energie- en watertarieven. De kostprijs stijgt in 2011 met 74.7 miljoen gulden, terwijl de omzet met slechts 2.8 miljoen toeneemt in dat jaar.

In 2009 is er nog sprake van een stijging van de BTW ten opzichte van 2008, maar daarna is er een dalende lijn te zien. Het aandeel in de totale BTW is gedaald met 4,2 procentpunten in de periode van 2009 tot 2011.

Het aandeel van groot- en kleinhandel in de totale BTW blijft ook in 2011 het hoogst (18,7%, een stijging van 2,1 procentpunten ten opzichte van 2010), maar de nominale BTW vertoont in de periode 2009 tot 2011 een daling van 55.4 miljoen gulden totaal. Net als bij de nutsbedrijven heeft deze daling ook voor het grootste deel te maken met hogere olieprijsen die niet direct aan de consument worden doorberekend. De daling van de BTW ten opzichte van 2010 bedraagt 6.5 miljoen gulden.

Indien de hiervoor genoemde negatieve ontwikkeling buiten beschouwing wordt gelaten is er sprake van een stijging van de BTW van 22.3 miljoen gulden in 2011, waarvan het grootste deel van de groothandel komt (12.4 miljoen gulden). De BTW van de groothandel in voeding en dranken neemt toe met 3.6 miljoen gulden. De groothandel in textiel en huishoudelijke goederen (over het algemeen bedrijven in de Freezone) laten een stijging van de BTW zien met 7.6 miljoen gulden.

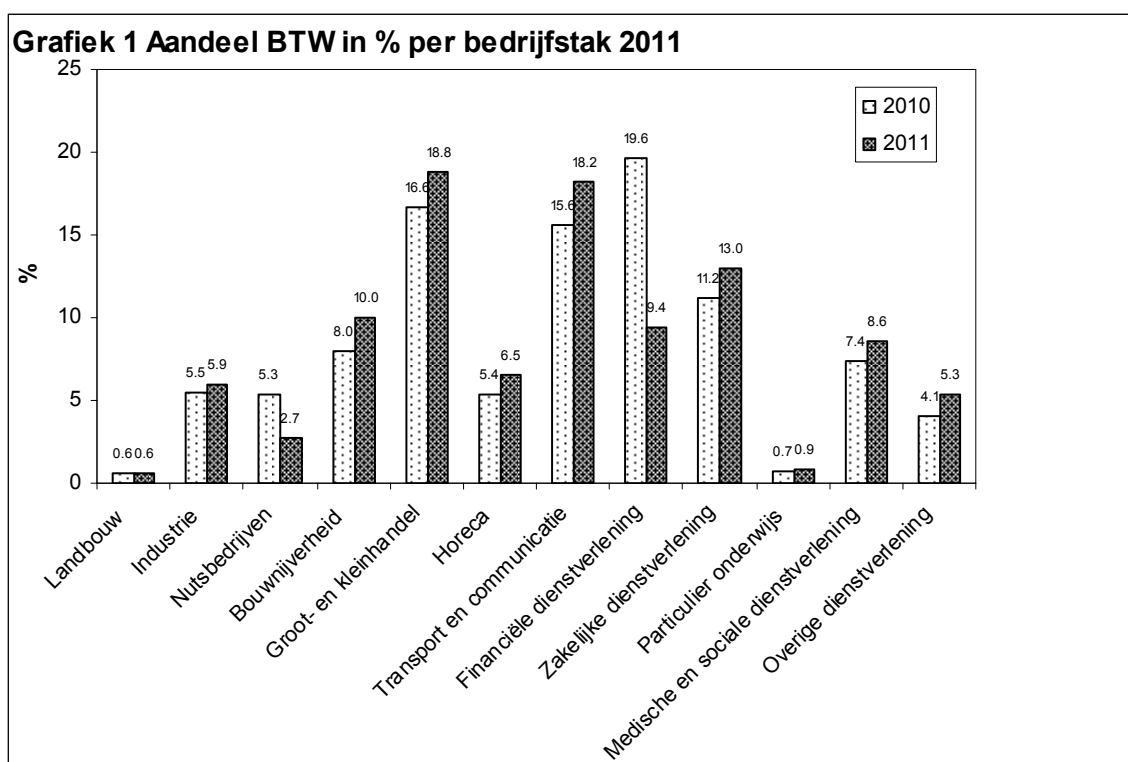
De kleinhandelsbedrijven hebben een BTW stijging van 6.5 miljoen gulden.

In 2010 stijgt de BTW van “transport en communicatie” met 57.8 miljoen gulden ten opzichte van 2009, maar in 2011 neemt de BTW met slechts 1.3 miljoen toe. Deze geringe toename wordt veroorzaakt door de grote en middengrote telecombedrijven die een bijna gelijkblijvende omzet hebben naast een stijging van de kosten.

De transportbedrijven hebben het beter gedaan in 2011, vergeleken met 2010. De omzetten zijn toegenomen en de kosten zijn relatief minder gestegen waardoor de BTW van deze bedrijven hoger is geworden in 2011.

Ondanks negatieve berichten omtrent bouwactiviteiten is in 2011 toch een toename te zien van de BTW ten opzichte van 2010 (+21.4 miljoen gulden), na een daling in 2010 met 11.4 miljoen gulden in vergelijking met 2009. Deze toename is niet bij alle bedrijven te zien, er zijn ook bedrijven die het slechter hebben gedaan in 2011. Het is niet mogelijk om te analyseren waarom bepaalde bedrijven het beter hebben gedaan dan anderen.

De bedrijven in “overige dienstverlening” laten een toename zien van 16.9 miljoen gulden aan BTW in 2011, en ook het aandeel in de totale BTW van dat jaar is toegenomen (1,3 procentpunten). Ongeveer de helft van deze toename komt van de casino’s en andere recreatieve activiteiten.

In grafiek 1 is duidelijk te zien dat het aandeel in de totale BTW is afgenomen bij de nutsbedrijven en de financiële dienstverlening. Het aandeel van de overige bedrijfstakken is toegenomen of gelijk gebleven, maar dit heeft meer te maken met een afname van de totale BTW dan een toename van de BTW van de individuele bedrijfstakken.

Investerings per categorie en per bedrijfstak

De investeringen van een bedrijf bestaan uit investeringen in materiële vaste activa zoals gebouwen en terreinen, transportmiddelen, computers en software, inventaris en equipment. Bij vertrouwen in de economie zal een bedrijf over het algemeen méér investeren om uit te kunnen breiden of om verouderde, afgeschreven activa te vervangen.

Investerings per categorie

Tabel 3 geeft een overzicht van de investeringen die zijn gedaan in de verschillende categorieën van materiële vaste activa. De totale investeringen zijn gedaald met 8.3 miljoen gulden in 2011, in vergelijking met 2010. In 2010 is er nog sprake geweest van een toename van de investeringen met 26.3 miljoen gulden ten opzichte van 2009. Deze toename is opvallend gezien de daling van het aantal bedrijven dat het investeringsklimaat goed vindt in 2010 (een daling van bijna 10%)⁷.

De daling van de investeringen in 2011 is in overeenstemming met de toename van het percentage bedrijven dat het investeringsklimaat slecht vindt (van 11 procent in 2010 naar 34 procent in 2011)⁸. Slechts 7 procent van de bedrijven vindt het investeringsklimaat goed in 2011, dit was 21 procent in 2010.

Gebrek aan financiële middelen en het overheidsbeleid zijn de belangrijkste investeringsbelemmeringen.

Tabel 3: Bruto investeringen per categorie

	2009	2010	2011
	mln Naf		
Bedrijfsgebouwen (inclusief grond)	86.1	57.0	66.1
Andere bouw- en grondwerken	39.8	70.4	54.2
Gronden en terreinen (onbebouwd)	-6.7	1.8	1.6
Transportmiddelen	53.9	45.1	50.5
Computers en software	42.0	78.6	72.8
Machines, installaties, inventaris	214.7	203.2	202.8
Totaal	429.8	456.1	447.8

In 2011 wordt het meest geïnvesteerd in machines, installaties en inventaris, zoals ook in voorgaande jaren. De investeringen in deze categorie zijn wel met 0.4 miljoen gulden gedaald ten opzichte van 2010. In 2010 is ook sprake van een daling geweest in deze categorie met 11.5 miljoen gulden.

In 2011 is er wat meer geïnvesteerd in transportmiddelen (5.4 miljoen gulden), na een daling met 8,9 miljoen gulden in 2010.

Na een daling van de investeringen in bedrijfsgebouwen in 2010 (-29.1 miljoen gulden) zijn deze in 2011 weer toegenomen met 9.1 miljoen gulden.

De grootste daling van de investeringen in 2011 vindt plaats in de categorie “andere bouw- en grondwerken” (-16.2 miljoen gulden), terwijl in 2010 nog sprake was van hogere investeringen in deze categorie in vergelijking met 2009 (+30.6 miljoen gulden).

⁷ Modus jaargang 10 nummer 1 2011 Resultaten conjunctuurenquête 2010

⁸ Modus Jaargang 10 nummer 2, 2012: Resultaten van de Conjunctuurenquête Curaçao in 2011

Investerings per bedrijfstak

De bedrijfstak met de meeste investeringen in 2011 is “transport en communicatie” (153.2 miljoen gulden, tabel 4); dit is ook het geval in voorgaande jaren. Er is wel sprake van een daling ten opzichte van 2010, wat vooral te maken heeft met een lagere investering in machines, installaties en inventaris (-32.8 miljoen gulden, tabel 5 en 6). De investeringen in deze categorie bedragen 83.8 miljoen gulden in 2011, waarvan het grootste gedeelte door bedrijven in communicatie wordt gedaan. Deze bedrijven investeren hiernaast ook veel in computers en software (54.8 miljoen gulden).

Bedrijven in groot- en kleinhandel komen op de 2^e plaats wat investeringen betreft (68.2 miljoen gulden). Er wordt voor het grootste deel geïnvesteerd in “machines, installaties en inventaris” (27.7 miljoen gulden) en gebouwen (23.1 miljoen gulden).

De totale investeringen in deze bedrijfstak zijn met 12.7 miljoen gulden toegenomen ten opzichte van 2010 na een daling met 13.4 miljoen gulden in vergelijking met 2009.

Tabel 4: Bruto investeringen in vaste activa, per bedrijfstak							
	2009	2010	2011		2009	2010	2011
	mln Naf				%		
Landbouw, veeteelt, visserij en mijnbouw	3.5	1.7	5.0		0,8	0,4	1,1
Industrie*	13.2	17.5	17.0		3,1	3,8	3,8
Nutsbedrijven	69.0	51.5	41.7		16,1	11,3	9,3
Bouwnijverheid	11.2	18.1	26.0		2,6	4,0	5,8
Groot- en kleinhandel	68.9	55.5	68.2		16,0	12,2	15,2
Horeca	22.6	20.3	21.7		5,2	4,4	4,8
Transport en communicatie**	119.0	186.0	153.2		27,7	40,8	34,2
Financiële dienstverlening***	36.6	29.0	28.0		8,5	6,4	6,3
Zakelijke dienstverlening	40.7	37.6	51.1		9,5	8,3	11,4
Particulier onderwijs	1.6	0.4	0.5		0,4	0,1	0,1
Medische en sociale dienstverlening	9.4	15.8	14.1		2,2	3,5	3,2
Overige dienstverlening****	34.1	22.6	21.2		7,9	5,0	4,7
Totaal	429.8	456.1	447.8		100,0	100,0	100,0

* exclusief raffinaderij

** exclusief taxi's en buschauffeurs

*** exclusief primaire banken

**** exclusief huishoudelijke hulpen

Bedrijven in zakelijke dienstverlening hebben de hoogste toename aan investeringen in 2011 (+13.5 miljoen gulden), en komen hiermee voor het eerst boven de nutsbedrijven uit. De totale investeringen in deze bedrijfstak bedragen 51.1 miljoen gulden, waarvan 21.1 miljoen gulden in transportmiddelen wordt geïnvesteerd (voornamelijk door autoverhuurbedrijven). Bedrijven in onroerend goed investeren hoofdzakelijk in gebouwen en “machines, installaties en inventaris” (in beide categorieën 6.4 miljoen gulden).

De nutsbedrijven hebben wéér minder geïnvesteerd in 2011 (-9.7 miljoen gulden); in 2010 is ook al sprake geweest van een afname met 17.5 miljoen gulden. In deze bedrijfstak betreft het voornamelijk een afname van de investeringen in “andere bouw- en grondwerken” (-13.5 miljoen gulden in 2011).

De totale investeringen in deze bedrijfstak bedragen 41.7 miljoen gulden in 2011, waarvan 36.8 miljoen gulden in "andere bouw- en grondwerken".

Opmerkelijk is de ontwikkeling in de bouwnijverheid met een stijgende lijn in de investeringen vanaf 2009. Er wordt voor 19.8 miljoen gulden geïnvesteerd in "machines, installaties en inventaris", voornamelijk door de wegenbouw. Ten opzichte van 2010 is dit een toename van 11.3 miljoen gulden.

Tabel 5: Investerings per categorie per bedrijfstak, 2010							
Categorie	1	2	3	4	5	6	Totaal
	mln Naf						
Landbouw, veeteelt, visserij en mijnbouw	0.0	0.4	0.0	0.1	0.0	1.2	1.7
Industrie	0.5	0.6	0.0	1.2	0.6	14.6	17.5
Nutsbedrijven	0.4	50.3	0.0	0.0	0.1	0.7	51.5
Bouwnijverheid	3.4	0.1	0.0	5.6	0.6	8.5	18.1
Groot- en kleinhandel	24.3	5.3	0.6	4.5	1.8	19.0	55.5
Horeca	4.8	2.5	0.0	-0.1	0.4	12.7	20.3
Transport en communicatie**	-1.2	0.0	0.1	11.9	54.5	120.8	186.0
Financiële dienstverlening***	12.9	-1.0	0.9	1.2	12.3	2.7	29.0
Zakelijke dienstverlening	2.6	12.1	0.0	11.0	3.0	9.0	37.6
Particulier onderwijs	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3	0.4
Medische en sociale dienstverlening	3.1	0.2	0.2	5.7	1.3	5.3	15.8
Overige dienstverlening****	6.0	0.1	0.0	4.0	4.0	8.5	22.6
Totaal	57.0	70.4	1.8	45.1	78.6	203.2	456.1

* exclusief raffinaderij

** exclusief taxi's en buschauffeurs

*** exclusief primaire banken

**** exclusief huishoudelijke hulpen

Tabel 6: Investerings per categorie per bedrijfstak, 2011							
Categorie	1	2	3	4	5	6	Totaal
	mln Naf						
Landbouw, veeteelt, visserij en mijnbouw	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	4.9	5.0
Industrie	1.7	0.8	0.0	1.2	0.6	12.8	17.0
Nutsbedrijven	2.6	36.8	0.0	0.0	0.0	2.3	41.7
Bouwnijverheid	2.1	0.0	0.0	4.0	0.1	19.8	26.0
Groot- en kleinhandel	23.1	6.9	0.6	7.7	2.1	27.7	68.2
Horeca	4.2	2.0	0.1	0.3	0.8	14.3	21.7
Transport en communicatie**	2.6	1.3	0.0	10.7	54.8	83.8	153.2
Financiële dienstverlening***	10.5	0.4	0.2	2.2	7.4	7.3	28.0
Zakelijke dienstverlening	8.8	5.1	0.7	21.1	2.6	12.8	51.1
Particulier onderwijs	0.1	0.0	0.0	0.0	0.1	0.3	0.5
Medische en sociale dienstverlening	2.1	0.5	0.0	2.2	1.7	7.5	14.1
Overige dienstverlening****	8.2	0.1	0.0	1.1	2.5	9.3	21.2
Totaal	66.1	54.2	1.6	50.5	72.8	202.8	447.8

* exclusief raffinaderij

** exclusief taxi's en buschauffeurs

*** exclusief primaire banken

**** exclusief huishoudelijke hulpen

1 = Bedrijfsgebouwen
2 = Andere bouw- en grondwerken
3 = Gronden en terreinen
4 = Transportmiddelen
5 = Computers en software
6 = Machines, installaties, inventaris

Loonkosten per bedrijfstak en per werknemer

De loonkosten bestaan uit de bruto lonen en salarissen, sociale lasten en overige personeelskosten (vakantie-uitkering, bonussen, onkostenvergoedingen en dergelijke). Betalingen aan uitzendkrachten worden alleen bij de uitzendbureaus meegenomen als loonkosten, niet bij de bedrijven waar de uitzendkrachten te werk zijn gesteld.

Loonkosten per bedrijfstak

Bij de beschrijving van de loonkosten in de periode 2007 tot en met 2009 is al aangegeven dat deze een stijgende lijn vertonen⁹, en in de periode 2009 tot en met 2011 zet deze trend zich voort (tabel 7). De toename van 2010 en 2011 bedraagt in beide jaren bijna evenveel (respectievelijk 43.4 en 44.7 miljoen gulden). De stijging van de loonkosten heeft gedeeltelijk te maken met de indexering op basis van het consumenten prijsindexcijfer (CPI). Het CPI is in 2011 met 5,2 procentpunten gestegen ten opzichte van 2009.

In 2011 nemen de loonkosten vooral toe in de financiële dienstverlening (+25.5 miljoen gulden), met name bij de offshore bedrijven. In 2010 is er een stijging van 14.1 miljoen gulden te zien. Opvallend is wel dat de loonkosten per werknemer bijna gelijk zijn gebleven in vergelijking met 2010 (tabel 8).

De loonkosten van de grote verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen zijn aan het dalen sinds 2009. In 2010 bedraagt deze daling een half miljoen gulden, maar in 2011 nemen de loonkosten af met 10 miljoen gulden.

Na een daling van de loonkosten in de horeca in 2010 (-600 duizend gulden) is er in 2011 een toename te zien van 12.3 miljoen gulden. De helft hiervan wordt veroorzaakt door een toename van de lonen en salarissen en voor de andere helft door een toename van de sociale lasten. Het zijn voornamelijk de midden- en grote bedrijven die hogere loonkosten hebben.

Tweederde deel van de stijging van de loonkosten is voor rekening van de hotelsector, inclusief appartementen verhuur. Het overige deel van de stijging is te vinden bij de restaurants en snacks. De verdeling van de loonkosten zelf is ongeveer 65 procent voor de hotels en 35 procent voor de restaurants, zowel in 2010 als in 2011.

De loonkosten nemen met 4.7 miljoen gulden toe in de zakelijke dienstverlening. Deze toename is voor ongeveer de helft afkomstig van de professionele dienstverleners, met name advocaten- en accountantskantoren. De andere helft is afkomstig van de onroerend goed sector (verhuur en projectontwikkeling).

⁹ Modus Jaargang 10 nummer 2, 2012: Resultaten van de Nationale Rekeningen enquête in de periode 2007 tot en met 2009

Tabel 7: Loonkosten per bedrijfstak							
	2009	2010	2011		2009	2010	2011
	mln Naf				%		
Landbouw, veeteelt, visserij en mijnbouw	14.2	12.5	11.2		0,7	0,6	0,5
Industrie*	127.9	126.0	129.2		6,3	6,0	6,1
Nutsbedrijven	91.6	79.6	75.3		4,5	3,8	3,5
Bouwnijverheid	223.5	218.4	218.1		10,9	10,5	10,2
Groot- en kleinhandel	353.6	360.3	355.9		17,3	17,3	16,7
Horeca	118.6	118.0	130.3		5,8	5,7	6,1
Transport en communicatie**	258.2	292.9	296.7		12,6	14,0	13,9
Financiële dienstverlening***	293.1	307.2	332.7		14,3	14,7	15,6
Zakelijke dienstverlening	230.7	248.1	252.8		11,3	11,9	11,9
Particulier onderwijs	20.1	20.6	20.7		1,0	1,0	1,0
Medische en sociale dienstverlening	203.9	201.7	205.8		10,0	9,7	9,7
Overige dienstverlening****	108.4	101.9	103.1		5,3	4,9	4,8
Totaal	2,043.7	2,087.2	2,131.9		100.0	100.0	100.0

* exclusief raffinaderij

** exclusief taxi's en buschauffeurs

*** exclusief primaire banken

**** exclusief huishoudelijke hulpen

De hoogste loonkosten komen voor in de groot- en kleinhandel (355.9 miljoen gulden), hoewel die van de financiële dienstverlening hier nu redelijk dichtbij komen met 332.7 miljoen gulden. Het aandeel in de totale loonkosten benadert elkaar ook steeds meer, 16,7 procent van de groot- en kleinhandel tegenover 15,6 procent van de financiële dienstverlening.

Ongeveer de helft van de loonkosten is te vinden bij de kleinhandel, waarvan bijna 30 procent door de supermarkten wordt uitbetaald aan hun personeel.

De groothandelsbedrijven nemen 39 procent van de loonkosten voor hun rekening. Ruim een derde deel hiervan wordt uitbetaald aan werknemers van groothandelaren in voeding en dranken.

Handelaren in motorvoertuigen, inclusief reparatie hiervan hebben ongeveer 10 procent van de loonkosten. De helft hiervan is voor rekening van het personeel van de autohandelaren.

Opvallend is de ontwikkeling van de loonkosten in "transport en communicatie". In 2010 is er een sterke stijging te zien van 34.7 miljoen gulden, maar in 2011 is de toename 30.9 miljoen gulden minder. In 2010 is een nieuwe bedrijfstakclassificatie ingevoerd¹⁰, wat tot gevolg heeft dat er nu 2 bedrijfstakken zijn in plaats van één. De bedrijfstak communicatie is erg uitgebreid met onder andere bedrijven die eerst in industrie zaten (drukkerijen) of in overige dienstverlening (radio- en televisieproductie). Dit verklaart voor een deel de stijging van de loonkosten in 2010. In 2011 is de situatie gestabiliseerd.

¹⁰ Modus 10 nummer 4, 2012: Nieuwe classificatiecode voor bedrijfsactiviteiten

Gemiddelde loonkosten per werknemer per jaar

De totale gemiddelde loonkosten per werknemer blijven redelijk stabiel vanaf 2009. Vanaf 2007 tot en met 2009 was er sprake van een stijging elk jaar. In 2010 is er een lichte daling van 200 gulden per werknemer, en in 2011 een stijging van 800 gulden. Op bedrijfstakniveau zijn de verschillen soms wat groter.

Tabel 8: Gemiddelde loonkosten per werknemer			
	2009	2010	2011
	1.000 Naf		
Landbouw, veeteelt, visserij en mijnbouw	30.9	32.7	36.9
Industrie*	45.3	46.9	47.7
Nutsbedrijven	126.1	112.4	106.0
Bouwnijverheid	45.6	44.6	48.3
Groot- en kleinhandel	37.2	37.3	36.2
Horeca	29.9	28.9	30.3
Transport en communicatie**	84.1	80.5	82.3
Financiële dienstverlening***	108.0	106.4	106.1
Zakelijke dienstverlening	39.7	41.3	41.2
Particulier onderwijs	56.3	58.6	55.9
Medische en sociale dienstverlening	61.1	60.2	60.1
Overige dienstverlening****	43.2	40.7	42.6
Totaal	50.9	50.7	51.5

* exclusief raffinaderij

** exclusief taxi's en buschauffeurs

*** exclusief primaire banken

**** exclusief huishoudelijke hulpen

De bedrijven in de financiële dienstverlening hebben in 2011 de hoogste gemiddelde loonkosten per werknemer en staan nu 100 gulden hoger dan de nutsbedrijven. De werknemers verdienen in 2011 bijna hetzelfde als in 2010. In 2010 is men 1.6 duizend gulden per jaar minder gaan verdienen, in 2011 300 gulden. Nadere analyse laat zien dat de credit unions een geleidelijke stijging van de loonkosten per werknemer hebben. In 2010 verdienen de werknemers in zowel de kleine als de grote credit unions gemiddeld 1.2 duizend gulden méér per jaar in vergelijking met 2009, en in 2011 komt daar nog eens 1.8 duizend gulden bij. De werknemers bij de kleine verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen gaan er ook elk jaar op vooruit. In 2010 is er een gemiddelde loonkostenstijging van 13.3 duizend gulden per werknemer, en in 2011 3.8 duizend gulden. Bij de grote verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen is er echter een tegenovergestelde ontwikkeling. De werknemers in deze bedrijven gaan er elk jaar op achteruit, in 2010 met 3.5 duizend gulden, en in 2011 met 21.3 duizend gulden.

De nutsbedrijven staan in 2011 op de tweede plaats met gemiddeld 106 duizend gulden per werknemer. In voorgaande jaren had deze bedrijfstak de hoogste gemiddelde loonkosten. De gemiddelde loonkosten per werknemer zijn gedaald met 6.4 duizend gulden ten opzichte van 2010. In 2010 zijn deze kosten 13.7 duizend gulden minder in vergelijking met 2009.

De werknemers in “transport en communicatie” verdienen in 2011 gemiddeld 1.8 duizend gulden per jaar meer in vergelijking met 2010, na een daling van 3.6 duizend gulden in dat jaar ten opzichte van 2009.

In 2011 verdient een werknemer in communicatie gemiddeld 33.2 duizend gulden méér per jaar dan een werknemer in een transportbedrijf. In 2010 bedraagt dit verschil 28.8 duizend gulden.

De gemiddelde loonkosten per werknemer zijn het laagst in de horeca, 31.1 duizend gulden per persoon in 2011. De loonkosten van deze bedrijfstak moeten worden verdeeld over een relatief hoger personeelsaantal (10% van het totaal aantal werknemers verdienen bijna 6% van de totale loonkosten). In vergelijking met 2010 is men 1.4 duizend gulden omhoog gegaan per jaar.

De hoogste stijging van de gemiddelde loonkosten per werknemer is te vinden in “landbouw, veeteelt, visserij en mijnbouw”, 4.2 duizend gulden per werknemer. Deze stijging is voor het grootste gedeelte toe te rekenen aan bedrijven in de landbouw, veeteelt en visserij.

Samenvatting

De bijdrage van de bedrijven aan het BBP is in 2011 gedaald tot onder 50 procent, net als in 2008. Dit wordt voor het grootste deel veroorzaakt door de weer dalende huizenprijzen in Amerika en grote schulden van landen in de Europese Unie.

De afname van de BTW wordt voornamelijk veroorzaakt door de financiële dienstverlening. Er is verlies op beleggingen in het buitenland, maar ook op obligaties.

De bedrijfstakken met de hoogste BTW in 2011 zijn groot- en kleinhandel, “transport en communicatie” en zakelijke dienstverlening. In 2010 staat financiële dienstverlening bovenaan, gevolgd door groot- en kleinhandel en “transport en communicatie”. De nutsbedrijven en financiële dienstverlening laten een achteruitgang zien van het aandeel in de totale BTW, het aandeel van de overige bedrijfstakken is gelijk gebleven of toegenomen.

In 2011 is er een toename te zien van de investeringen in bedrijfsgebouwen (groot- en kleinhandel) en transportmiddelen (zakelijke dienstverlening). In 2010 is er meer geïnvesteerd in “andere bouw- en grondwerken” (nutsbedrijven) en in computers en software (“transport en communicatie”).

De hoogste investeringen vinden jaarlijks plaats in de bedrijfstak “transport en communicatie”, zowel in transportmiddelen als in communicatieapparatuur.

De loonkosten nemen elk jaar toe, deels door indexering. Groot- en kleinhandel heeft de hoogste loonkosten, gevolgd door financiële dienstverlening en “transport en communicatie”. De loonkosten stijgen het meest in financiële dienstverlening.

De gemiddelde loonkosten per werknemer blijven vrij stabiel, rond 51 duizend gulden per werknemer per jaar. In 2011 hebben de werknemers in de financiële dienstverlening de hoogste gemiddelde loonkosten per jaar. In eerdere jaren zijn het de werknemers in de nutsbedrijven die gemiddeld het meest verdienen per jaar.

De grootste afname van de gemiddelde loonkosten per werknemer is te vinden in de nutsbedrijven.

Ontwikkeling van het midden- en kleinbedrijf in Curaçao in 2011 ten opzichte van 2010

Ria Duyndam

Inleiding

In Modus jaargang 10, nr. 2 is het economisch belang van het midden- en kleinbedrijf (MKB) in de periode van 2008 tot en met 2009 beschreven. In dit artikel zal gekeken worden naar de ontwikkeling in 2011 ten opzichte van 2010.

De informatie voor dit artikel is afkomstig uit de jaarlijkse bedrijvenenquête. Nutsbedrijven zijn in dit artikel niet meegenomen in de totalen, aangezien zich hierin geen midden- of kleinbedrijven bevinden. Hetzelfde geldt voor de mijnbouw.

Naast een beschrijving van het aandeel in de totale economie en per bedrijfstak, zal ook gekeken worden naar de brutoproductie, loonkosten en investeringen van het midden- en kleinbedrijf in relatie tot de totale bedrijven.

Als eerste zal de ontwikkeling van het aandeel van de bruto toegevoegde waarde (BTW) van het MKB in het bruto binnenlands product worden behandeld. Hierna volgt een beschrijving van de ontwikkeling van de BTW van het MKB in de totale BTW en per bedrijfstak.

Na de BTW zal ook de ontwikkeling van het aandeel van de brutoproductie van het MKB in de totale brutoproductie en per bedrijfstak worden behandeld, gevolgd door de ontwikkeling van het aandeel in de totale loonkosten en als laatste de ontwikkeling van het aandeel in de totale investeringen.

Methodologie

Om het aandeel van het MKB in het Bruto Binnenlands Product (BBP) vast te stellen wordt de Bruto Toegevoegde Waarde (BTW) van de bedrijven gebruikt. Deze BTW komt uit de bedrijvenenquête, welke jaarlijks wordt gehouden in Curaçao. Deze enquête verschaft o.a. inzicht in inkomsten, uitgaven en exploitatieresultaat van de bedrijven.

De BTW wordt bepaald door de intermediaire kosten (kostprijs en overige operationele kosten) van de brutoproductie af te trekken.

Het Bruto Binnenlands Product (BBP) wordt gebruikt als indicator voor de economische ontwikkeling van een land. Al naar gelang het BBP gedurende een periode stijgt of daalt, kan men stellen dat de economie aan het groeien, respectievelijk aan het krimpen is.

De BTW van de midden- en kleinbedrijven is bij elkaar opgeteld en vergeleken met de totale BBP van Curaçao. Op deze manier kan het aandeel van het MKB in de economie worden bepaald.

Om na te gaan wat de bijdrage van het MKB is in elke bedrijfstak, is de BTW van het midden- en kleinbedrijf per bedrijfstak bij elkaar opgeteld en vergeleken met de totale BTW in diezelfde bedrijfstak. Deze vergelijking kan niet worden gedaan op het niveau van het BBP, aangezien dit niet per bedrijfstak beschikbaar is, maar alleen voor de totale economie.

De ontwikkeling van het aandeel van het MKB in de totale brutoproductie, de totale loonkosten en de totale investeringen wordt volgens dezelfde methode gedaan zoals is beschreven bij de ontwikkeling van de BTW.

Definities

Kleinbedrijf: dit zijn bedrijven met minder dan 10 personen in loondienst én een omzet van minder dan 0,5 miljoen NAf. Het microbedrijf vormt een onderdeel van het kleinbedrijf (minder dan 5 personen in loondienst én een omzet van minder dan 0,5 miljoen NAf.)

Middenbedrijf: dit zijn bedrijven met tussen de 10 en 50 personen in loondienst óf een omzet van tussen 0,5 en 5 miljoen gulden.

Midden- en kleinbedrijf: dit zijn bedrijven met minder dan 50 personen in loondienst én een omzet van minder dan 5 miljoen gulden.

Grote bedrijven: dit zijn bedrijven met 50 of meer personen in loondienst én een omzet vanaf 5 miljoen gulden.

Bruto Toegevoegde Waarde (BTW): de brutoproductie minus het intermediaire verbruik.

Brutoproductie: de omzet plus veranderingen in voorraden. Voor de handel: omzet minus kostprijs (handelsmarge).

Intermediair verbruik: de operationele kosten van een bedrijf, exclusief afschrijvingen, lonen en sociale lasten. Inbegrepen zijn onder andere de kostprijs, utiliteitskosten, transportkosten en dergelijke.

Bruto Binnenlands Product (BBP): de totale productie van goederen en diensten binnen een land. Om het BBP te berekenen wordt de Bruto Toegevoegde waarde van de verschillende sectoren van de economie bij elkaar opgeteld. Deze sectoren omvatten de financiële en niet-financiële instellingen, de huishoudens, de non-profit instellingen en de overheid. Van deze Bruto Toegevoegde waarde worden vervolgens de belastingen minus subsidies op goederen en diensten en de rentemarge afgetrokken om tot het BBP te komen.

Samenstelling van het bedrijvenregister

Het bedrijvenregister van het CBS telt 12.748 bedrijven in 2011, met in totaal 58.577 werkenden.

Het aandeel midden- en kleinbedrijven bedraagt nog steeds 98,5 procent van het totaal aantal bedrijven, net als in voorgaande jaren (zie tabel 1).

Het aandeel microbedrijven bedraagt 86,4 procent, kleinbedrijf 7,8 procent en het middenbedrijf 4,3 procent. Het aandeel van de kleine bedrijven is licht toegenomen in 2011 in vergelijking met 2010.

Tabel 1: Verdeling bedrijvenregister 2011 CBS

	Micro		Klein		Midden		Groot	
	Aantal bedr.	Werken-den	Aantal bedr.	Werken-den	Aantal bedr.	Werken-den	Aantal bedr.	Werken-den
Landbouw, veeteelt en visserij	103	117	4	32	4	87	0	0
Mijnbouw	0	0	0	0	0	0	1	54
Industrie	318	422	57	374	34	790	11	2017
Nutsbedrijven, inclusief afvalverwerking (exclusief Selikor*)	21	31	4	26	2	72	2	667
Bouw	1289	1373	94	633	40	795	12	852
Handel	2179	2940	318	2116	158	3507	35	3599
Horeca	797	1094	98	662	52	1239	22	3203
Transport en communicatie	658	782	62	398	42	1021	18	2678
Financiële dienstverlening	1113	1127	49	331	58	1281	21	3666
Zakelijke dienstverlening	2820	3180	162	1091	84	1824	35	4899
Particulier onderwijs	173	176	9	61	8	220	6	658
Medische en sociale dienstverlening	646	841	76	489	39	804	16	3172
Overige dienstverlening	900	1039	54	331	32	720	12	1086
Totaal	11017	13122	987	6544	553	12360	191	26551

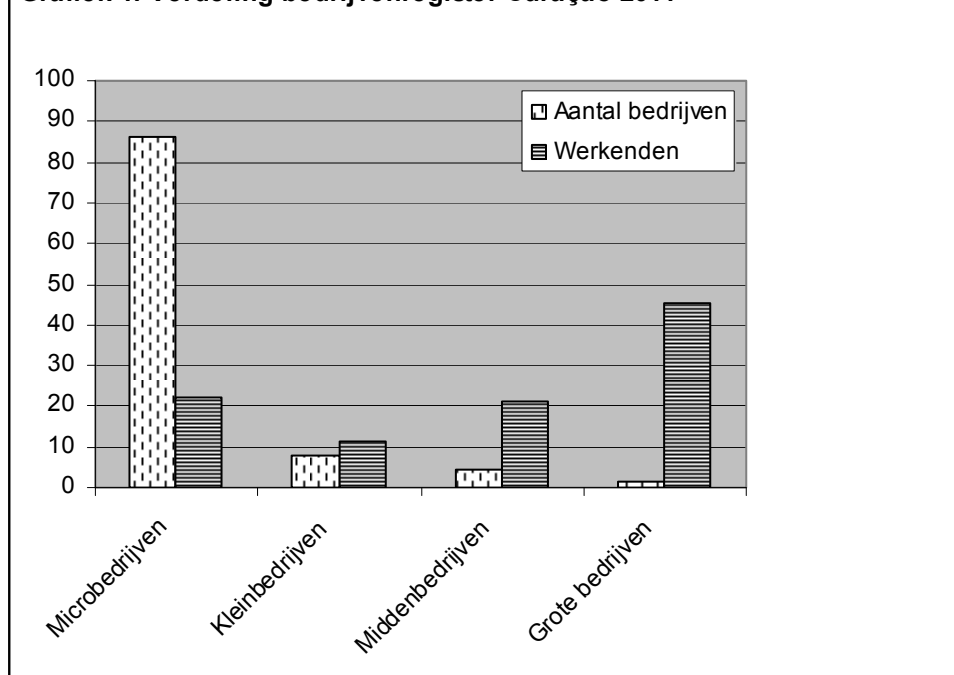
Note: Register is niet volledig, cijfers dienen als indicatie gebruikt te worden

Bedr. = bedrijven

* Selikor was volgens de oude classificatiecode van bedrijfstakken (ISIC rev.3) ingedeeld bij overige dienstverlening. Bij de overgang naar de nieuwe classificatiecode (ISIC rev.4) zou dit bedrijf bij de nutsbedrijven worden ingedeeld, maar voor de vergelijkbaarheid van de jaren is besloten om het in overige dienstverlening te laten

De werkgelegenheid van de midden- en kleinbedrijven is met 1,2 procentpunten gestegen en bedraagt 54,7 procent van de totale werkgelegenheid in Curaçao in 2011. De microbedrijven hebben de hoogste werkgelegenheid (22,4%), daarna volgen de middenbedrijven (21,1%) en de kleine bedrijven (11,2%).

Grafiek 1. Verdeling bedrijvenregister Curaçao 2011

Ontwikkeling van de Bruto Toegevoegde Waarde (BTW) van het MKB in verhouding tot het Bruto Binnenlands Product (BBP)

Het aandeel van het MKB in het Bruto Binnenlands Product is sinds 2001 nog nooit zo laag geweest als in 2011 (zie tabel 2). Het aandeel bedraagt slechts 20,8 procent van het BBP, een daling van 6 procentpunten ten opzichte van 2010.

Tabel 2: Aandeel MKB in de economie			
	Bruto toegevoegde waarde MKB	BBP	Aandeel van het MKB
	mln Naf		%
2001	903	3.837	23,5
2002	1.134	3.868	29,3
2003	1.149	3.942	29,2
2004	1.350	4.004	33,7
2005	1.457	4.203	34,7
2006	1.223	4.399	27,8
2007	1.368	4.643	29,5
2008	1.488	5.072	29,3
2009	1.355	5.136	26,4
2010	1.415	5.283	26,8
2011	1.131	5.439	20,8

Nominaal gezien is de BTW in 2011 iets lager dan het niveau in 2002. Na 2002 is het niet meer zo laag geweest.

Het aandeel van het MKB in het BBP is in 2011 afgenomen tot 20,8 procent, wat mede wordt veroorzaakt door een groei van het BBP sinds 2002 met meer dan 1.500 miljoen gulden. Het MKB draagt hierdoor relatief minder bij aan de groei van de economie van Curaçao. Na 2002 is het niet meer zo laag geweest.

Ten opzichte van het hoogste nominale niveau in 2008 (1.488 miljoen gulden) is de BTW van het MKB in 2011 gedaald met 357 miljoen gulden tot 1.131 miljoen gulden.

In 2010 is nog sprake geweest van een toename van de

BTW van het MKB met 60 miljoen gulden ten opzichte van 2009. Er was toen sprake van herstel na de kredietcrisis die in 2007 was begonnen in Amerika, en die ook invloed heeft gehad op de rest van de wereld.

Ontwikkeling van het aandeel van het MKB in de totale BTW en per bedrijfstak

Het aandeel van het MKB in de totale BTW

Om het belang van het MKB in de verschillende bedrijfstakken te analyseren is het relatieve aandeel van de BTW van het midden- en kleinbedrijf op de totale BTW¹¹ van alle bedrijven samen bepaald, exclusief de raffinaderij, primaire banken, taxi's en buschauffeurs en huishoudelijke hulpen¹². Zoals is aangegeven bij de methodologie kan deze vergelijking niet worden gedaan op het niveau van het BBP, aangezien dit niet per bedrijfstak beschikbaar is, maar alleen voor de totale economie.

De daling van het aandeel van het MKB in de totale BTW bedraagt 5,1 procentpunten in 2011, in vergelijking met 2010 (tabel 3). Nominaal gezien is de BTW van het MKB gedaald met 284.4 miljoen gulden, wat hoofdzakelijk door de financiële dienstverlening wordt veroorzaakt. De totale BTW is 312.9 miljoen gulden lager dan in 2010.

Behalve de negatieve ontwikkeling van het aandeel van de financiële dienstverlening (-9,5 procentpunten) heeft het MKB het verder redelijk goed gedaan in 2011, in vergelijking met 2010. De overige bedrijfstakken vertonen een stijging van het aandeel in de totale BTW, of zijn gelijk gebleven.

¹¹ De totale BTW betreft hier een optelling van alle bedrijfstakken, exclusief nutsbedrijven en mijnbouw, omdat hierin geen MKB voorkomt

¹² De informatie hiervan komt uit andere bronnen.

Tabel 3: Relatieve ontwikkeling aandeel MKB in de BTW

	2010				2011			
	BTW		Aandeel MKB		BTW		Aandeel MKB	
	Totaal	MKB	Bedrijfstak	Totaal	Totaal	MKB	Bedrijfstak	Totaal
Bedrijfstak	mln Naf		%		mln Naf		%	
Landbouw, veeteelt, visserij	11.6	11.6	100,0	0,4	9.9	9.9	100,0	0,4
Industrie*	171.5	89.9	52,4	3,0	160.6	79.3	49,4	3,0
Bouwnijverheid	278.5	149.1	53,5	5,0	296.7	161.6	54,5	6,0
Groot- en kleinhandel	527.4	336.0	63,7	11,2	516.3	349.7	67,7	13,0
Horeca	173.6	72.3	41,6	2,4	187.7	65.2	34,7	2,4
Transport en communicatie**	484.5	107.1	22,1	3,6	485.9	112.0	23,0	4,2
Financiële dienstverlening***	606.5	325.7	53,7	10,9	261.1	36.1	13,8	1,3
Zakelijke dienstverlening	358.3	215.4	60,1	7,2	362.0	220.6	60,9	8,2
Particulier onderwijs	23.2	12.3	53,1	0,4	23.6	9.6	40,5	0,4
Medische en sociale dienstverlening	231.5	52.0	22,5	1,7	233.5	44.8	19,2	1,7
Overige dienstverlening****	131.2	44.1	33,6	1,5	147.6	42.2	28,6	1,6
Totaal	2997.8	1415.4	47,2	47,2	2684.8	1130.9	42,1	42,1

* exclusief raffinaderij

** exclusief taxi's en buschauffeurs

*** exclusief primaire banken

**** exclusief huishoudelijke hulpen

De hoogste stijging van het aandeel van het MKB in de totale BTW wordt gezien bij de groot- en kleinhandel (1,8 procentpunten). Deze bedrijfstak heeft ook het hoogste aandeel van het MKB, zowel in 2010 als in 2011 (respectievelijk 11,2 en 13%) en draagt hiermee het meeste bij aan de toegevoegde waarde van het MKB. Bijna 21 procent van het MKB zijn handelsbedrijven (zie tabel 1).

Op de tweede plaats komt het MKB in de zakelijke dienstverlening met een aandeel in de totale BTW van 8,2 procent. Dit is een stijging van 1 procentpunt ten opzichte van 2010. De bijdrage aan de totale BTW ligt bijna 5 procentpunten lager dan die van de groot- en kleinhandel.

Door de negatieve ontwikkeling in de financiële dienstverlening is een verschuiving van de rangschikking van de bedrijfstakken opgetreden in 2011. Het aandeel van het MKB in de totale BTW in de bouw staat nu op de derde plaats (6%). Er is sprake van een stijging van 1 procentpunt ten opzichte van 2010.

Het aandeel van het MKB in de BTW per bedrijfstak

Hierna zal de ontwikkeling voor elke bedrijfstak worden beschreven, waarbij gekeken wordt naar het aandeel van het MKB in de betreffende bedrijfstak zelf (zie tabel 3).

Landbouw, veeteelt en visserij

Alle bedrijven in deze bedrijfstak bevinden zich in het MKB, waardoor het aandeel in de BTW 100 procent bedraagt. Nominaal is er sprake van een achteruitgang met 1.7 miljoen gulden, hetgeen voornamelijk door de kleine en microbedrijven wordt veroorzaakt. De middenbedrijven zijn redelijk stabiel gebleven, vooral de kwekerijen van sierplanten.

Industrie

Het aandeel van het MKB in de BTW van de industrie is in 2011 gedaald met 3 procentpunten. Nominaal betekent dit een daling van 10.6 miljoen gulden, waarmee de achteruitgang van de BTW in deze bedrijfstak (-10.9 miljoen gulden) bijna geheel voor rekening komt van het MKB.

Het zijn voornamelijk de middenbedrijven die in 2011 een lagere BTW hebben, de micro en kleine bedrijven zijn ongeveer hetzelfde gebleven. Vanwege de kleinschaligheid van de industriële activiteiten kan niet worden vermeld in welke branches het slechter is gegaan in 2011.

Bouwnijverheid

Ondanks negatieve berichten over minder activiteiten in de bouw heeft het midden- en kleinbedrijf het in deze bedrijfstak beter gedaan in 2011, vergeleken met 2010. Het aandeel van het MKB in de BTW van de bouw is gestegen met 1 procentpunt; nominaal betekent dit een toename van 12.5 miljoen gulden. Zowel kleine (inclusief micro) als middenbedrijven hebben in gelijke mate aan deze toename bijgedragen.

De totale stijging van de BTW in de bouw bedraagt 18.2 miljoen gulden, waarvan ruim 68 procent afkomstig is van het midden- en kleinbedrijf.

Groot- en kleinhandel

In deze bedrijfstak heeft het midden- en kleinbedrijf het beter gedaan in 2011 dan de grote bedrijven. De totale BTW is achteruitgegaan met 11 miljoen gulden, terwijl de BTW van het MKB een toename laat zien van 13.7 miljoen gulden. Hierdoor stijgt ook het aandeel in de BTW van de groot- en kleinhandel met 4 procentpunten, en bedraagt 67,7 procent in 2011. Het midden- en kleinbedrijf in deze bedrijfstak heeft de hoogste BTW van alle bedrijfstakken (349.7 miljoen gulden).

Opvallend veel middenbedrijven in de Freezone hebben het beter gedaan in 2011, maar ook enkele groot- en autohandelaren. De BTW van de kleine- en microbedrijven is ongeveer hetzelfde gebleven in 2011.

In groot- en kleinhandel maakt het MKB 98,6 procent uit van de bedrijven met draagt voor 70,2 procent bij aan de werkgelegenheid (zie tabel 1).

Horeca

Voor de midden- en kleine horecabedrijven is 2011 een slechter jaar geweest in vergelijking met 2010. In 2010 is er een toename van de BTW geweest van 16 miljoen gulden ten opzichte van 2009, maar in 2011 daalt de BTW van het MKB met 7.1 miljoen gulden. Hierdoor neemt ook het aandeel in de BTW van deze bedrijfstak af met 6,9 procentpunten.

De achteruitgang is voornamelijk te zien bij de middenbedrijven. Dit heeft voor een belangrijk deel te maken met het feit dat enkele vakantieoordn meer dan 50 werknemers hebben gekregen en dus grote bedrijven zijn geworden.

De restaurants en de kleinere hotels hebben over het algemeen een goed jaar gehad in 2011.

Transport en communicatie

Hoewel het aantal midden- en kleinbedrijven 97,7 procent uitmaakt van het totale aantal bedrijven in deze bedrijfstak met 44,8 procent van het aantal werknemers, is het aandeel in de BTW één van de laagste van alle bedrijfstakken (23%). Dit heeft voor een belangrijk deel te maken met de aanwezigheid van een aantal overheidsnv's in deze bedrijfstak (onder andere ABC busbedrijf, UTS, CPA), waarvan de BTW gezamenlijk uitkomt op 46 procent van het geheel.

Ten opzichte van 2010 heeft het MKB het wel beter gedaan in 2011 met een groei van de BTW met 4.9 miljoen gulden. De groei is vooral te zien bij de middengrote transportbedrijven, wat voor een groot deel wordt veroorzaakt omdat een groot bedrijf minder werknemers heeft gekregen en middenbedrijf is geworden. Het MKB is dus uitgebreider geworden.

De kleine communicatiebedrijven laten ook een toename zien van de BTW, vooral bedrijven die software ontwikkelen.

Financiële dienstverlening (exclusief primaire banken)

De forse achteruitgang van de BTW van het MKB in deze bedrijfstak wordt voornamelijk veroorzaakt door verlies op buitenlandse beleggingen van de verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen vanwege de wereldwijde financiële crisis. Ook de inkomsten uit beleggingen in obligaties is verminderd in 2011.

Vanaf 2008 is er sprake van een daling van de BTW in deze bedrijfstak met het dieptepunt in 2011. De BTW van het MKB bedraagt slechts 36.1 miljoen gulden in 2011, waardoor het aandeel in de BTW van de gehele financiële dienstverlening is gedaald tot 13,8 procent. Dit is het laagste percentage van alle bedrijfstakken.

De midden- en kleinbedrijven in de internationale financiële dienstverlening (offshore) hebben het wel beter gedaan in 2011, terwijl de verzekeringsmakelaars een stabiele ontwikkeling laten zien.

Zakelijke dienstverlening

De BTW van het MKB in deze bedrijfstak is toegenomen met 5.2 miljoen gulden ten opzichte van 2010. Dankzij deze toename, met daarnaast een afname van de BTW van de grote bedrijven, is het aandeel van het MKB toegenomen van 60,1 in 2010 tot 60,9 procent in 2011.

Het midden- en kleinbedrijf in deze bedrijfstak staat op de tweede plaats wat grootte van BTW betreft (220.6 miljoen gulden).

De toename van de BTW bij het MKB is vooral te zien bij de verhuurbedrijven (verhuur van o.a. machines voor de bouw), beveiligingsbedrijven en uitzendbureaus.

Particulier onderwijs

Het aandeel in de BTW van het particulier onderwijs is met 12,6 procentpunten gedaald in 2011. Nominaal betekent dit een achteruitgang van 2.7 miljoen gulden. Het zijn vooral de kleine en microbedrijven die een lagere BTW hebben in 2011; dit zijn bedrijfjes die trainingen geven of adviezen op onderwijsgebied, of studiebegeleiding. De middenbedrijven vertonen een lichte vooruitgang, dit zijn vooral de privéscholen. Eén middenbedrijf is groot geworden in 2011, wat een gemis aan BTW betekent van 1.5 miljoen gulden voor het MKB.

Medische- en sociale dienstverlening

Het grootste gedeelte van de bedrijven in deze bedrijfstak bestaat uit kleine bedrijven (93%, waarvan 83% microbedrijven, zie tabel 1). Het gaat hier om speelscholen, dokterspraktijken, tandartsen en dergelijke. De daling van de BTW van het MKB in 2011 wordt veroorzaakt door deze bedrijven, want de middenbedrijven hebben het juist wat beter gedaan in dat jaar.

Het aandeel van het MKB in de BTW van deze bedrijfstak is het laagst van alle bedrijfstakken (19,2%). Dit komt voor het grootste deel omdat de hospitalen en laboratoria samen meer dan 66 procent van de BTW voor hun rekening nemen.

Overige dienstverlening

De totale BTW van de overige dienstverlenende bedrijven is toegenomen met 16.4 miljoen gulden, maar dit is helemaal afkomstig van de grote bedrijven. De BTW van het MKB is afgenomen 1.9 miljoen gulden. Door deze twee factoren is het aandeel in de BTW van deze bedrijfstak gedaald met 5 procentpunten.

De kleine en middenbedrijven op sport-, cultuur- en recreatief gebied (o.a. casino's en nummerkantoren) hebben het over het algemeen beter gedaan dan de overige bedrijven in deze bedrijfstak (met name kapperszaken en beauty salons).

Ontwikkeling van het aandeel van het MKB in de brutoproductie per bedrijfstak

Om het belang van het midden- en kleinbedrijf in andere variabelen aan te geven is gekeken naar de ontwikkeling van het aandeel in de brutoproductie, loonkosten en investeringen in materiële vaste activa. Hierna volgt eerst een analyse van het aandeel in de totale brutoproductie (tabel 3), met daarna een beschrijving van de meest opvallende bedrijfstakken. In enkele relevante gevallen zal een vergelijking worden gemaakt van de brutoproductie met de BTW (tabel 2) om na te gaan of de ontwikkeling hiervan te maken heeft met een toe- of afname van het intermediaire verbruik.

Het aandeel van het MKB in de totale brutoproductie

De totale brutoproductie is in 2011 afgenomen met 14.6 miljoen gulden (tabel 4). Aangezien de totale BTW met 312.9 miljoen gulden is afgenomen (zie tabel 3) betekent dit dat de intermediaire kosten omhoog zijn gegaan. Dit is voornamelijk het geval bij de grote bedrijven. De brutoproductie van het MKB is gedaald met 242.1 miljoen gulden, terwijl de BTW is gedaald met 284.4 miljoen gulden. Hieruit volgt dat het intermediaire verbruik is toegenomen met 42.3 miljoen gulden.

Het aandeel van het MKB in de totale brutoproductie is in 2011 met 3,6 procentpunten gedaald ten opzichte van 2010.

Tabel 4: Relatieve ontwikkeling aandeel MKB in de brutoproductie								
	2010				2011			
	Brutoproductie		Aandeel MKB		Brutoproductie		Aandeel MKB	
	Totaal	MKB	Bedrijfstak	Totaal	Totaal	MKB	Bedrijfstak	Totaal
Bedrijfstak	mln Naf		%		mln Naf		%	
Landbouw, veeteelt, visserij	40.1	40.1	100,0	0,6	37.0	37.0	100,0	0,6
Industrie*	590.5	280.3	47,5	4,4	613.7	259.0	42,2	4,0
Bouwnijverheid	711.6	442.8	62,2	6,9	740.4	440.7	59,5	6,9
Groot- en kleinhandel	931.7	592.4	63,6	9,2	919.7	583.4	63,4	9,1
Horeca	475.9	218.9	46,0	3,4	515.8	201.1	39,0	3,1
Transport en communicatie**	1200.8	232.3	19,3	3,6	1253.5	237.6	19,0	3,7
Financiële dienstverlening***	1179.0	600.0	50,9	9,3	981.8	404.0	41,1	6,3
Zakelijke dienstverlening	571.4	373.0	65,3	5,8	593.5	393.8	66,4	6,1
Particulier onderwijs	32.5	17.6	54,2	0,3	31.3	13.5	43,0	0,2
Medische en sociale dienstverlening	398.1	105.9	26,6	1,6	405.0	97.0	23,9	1,5
Overige dienstverlening****	294.5	119.0	40,4	1,9	320.0	113.2	35,4	1,8
Totaal	6426.2	3022.4	47,0	47,0	6411.6	2780.3	43,4	43,4

* exclusief raffinaderij

** exclusief taxi's en buschauffeurs

*** exclusief primaire banken

**** exclusief huishoudelijke hulpen

In 2011 zijn er, naast de afname van het aandeel van de financiële midden- en kleinbedrijven in de totale brutoproductie (-3 procentpunten) geen grote verschillen te zien bij de verschillende bedrijfstakken, in vergelijking met 2010. Het aandeel van het MKB in de overige bedrijfstakken is gelijk gebleven of iets achteruit gegaan.

Het MKB in groot- en kleinhandel heeft het hoogste aandeel in de totale brutoproductie in 2011, namelijk 9,1. Hierna volgt het MKB in de bouw met een aandeel van 6,9 procent.

Slechts in twee bedrijfstakken laat het MKB een lichte verhoging zien van het aandeel in de totale brutoproductie. Het betreft hier de midden- en kleinbedrijven in zakelijke dienstverlening (een toename van 0,3 procentpunten) en in "transport en communicatie" (een toename van 0,1 procentpunten).

Het MKB in particulier onderwijs heeft in 2011 het laagste aandeel in de totale brutoproductie (0,2%).

Het aandeel van het MKB in de brutoproductie per bedrijfstak

Op bedrijfstakniveau is de brutoproductie van het midden- en kleinbedrijf in 2011 gedaald in bijna alle bedrijfstakken, waarbij het MKB méér achteruit is gegaan dan de grote bedrijven (zie tabel 4). Door lagere intermediaire kosten heeft het MKB in sommige bedrijfstakken toch een toename van de BTW kunnen bewerkstelligen.

Net zoals in 2010 heeft het MKB in groot- en kleinhandel in 2011 ook weer de hoogste brutoproductie (583.4 miljoen gulden). Er is echter wel sprake van een daling met 8.9 miljoen gulden, terwijl de totale brutoproductie met 12 miljoen gulden daalt. Er is voor 22.7 miljoen gulden minder uitgegeven aan intermediaire kosten door het MKB, waardoor er toch een stijging van de BTW te zien is (tabel 3). Dit is vooral te zien bij bedrijven in de Freezone.

Het midden- en kleinbedrijf in financiële dienstverlening is het meest achteruitgegaan in 2011, 196.1 miljoen gulden minder brutoproductie in vergelijking met 2010. Dit is nagenoeg de gehele daling in deze bedrijfstak (197.2 miljoen gulden).

De brutoproductie van verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen bestaat voor een deel uit inkomsten uit beleggingen en aangezien hierop verlies is geleden in 2011, daalt ook de brutoproductie van deze bedrijven. Een andere factor betreft de hogere uitkeringen die ook bijdragen aan de daling.

Bij vergelijking van tabel 3 en 4 valt op dat het MKB in deze bedrijfstak 93.5 miljoen gulden méér kosten heeft gehad in 2011, wat mede de oorzaak is van de lagere BTW.

Alleen in zakelijke dienstverlening en in transport en communicatie hebben de midden- en kleinbedrijven méér geproduceerd in 2011, vergeleken met 2010. In de overige bedrijfstakken laat het MKB een achteruitgang zien.

In zakelijke dienstverlening is er sprake van een toename met 20.8 miljoen gulden in 2011 terwijl de totale brutoproductie in deze bedrijfstak toeneemt met 22.1 miljoen gulden. Het MKB is dus hoofdzakelijk verantwoordelijk voor de hogere brutoproductie; het gaat hierbij vooral om verhuur- en beveiligingsbedrijven, en uitzendbureaus. Enkele professionele dienstverleners (accountants, advocaten en dergelijke) hebben ook een toename van de brutoproductie.

De ontwikkeling in transport en communicatie is opvallend. De toename van de totale brutoproductie in deze bedrijfstak bedraagt 52.7 miljoen gulden, waarvan slechts 5.3 miljoen gulden van het MKB afkomstig is. Maar door een lagere toename van de intermediaire kosten van het MKB in vergelijking met die van de grote bedrijven komt de BTW toch hoger uit.

De midden en kleine transportbedrijven hebben méér geproduceerd in 2011, vooral de vrachtafhandelingsbedrijven. Er is ook sprake van een uitbreiding van het MKB omdat een groot bedrijf minder personeelsleden heeft gekregen en daardoor middenbedrijf is geworden. De midden en kleine communicatiebedrijven zijn ook vooruitgegaan in de brutoproductie, maar in mindere mate dan de transportbedrijven.

Ontwikkeling van het aandeel van het MKB in de loonkosten per bedrijfstak

Er zal nu gekeken worden naar de ontwikkeling van de loonkosten in het midden- en kleinbedrijf in vergelijking tot de grote bedrijven (tabel 5). Enkele bedrijfstakken die opvallende ontwikkelingen vertonen zullen nader worden beschreven.

De loonkosten bestaan uit lonen en salarissen, en de sociale lasten (wettelijke premies, maar ook premies voor pensioenverzekeringen en dergelijke).

Er zal ook een vergelijking worden gemaakt tussen de gemiddelde loonkosten per werknemer van het MKB en die van de totale bedrijven, per bedrijfstak (tabel 6). Om de gemiddelde loonkosten te berekenen worden de loonkosten gedeeld door het aantal werknemers.

Het aandeel van het MKB in de totale loonkosten

Na een toename van het aandeel van het MKB in de totale loonkosten in 2010 ten opzichte van 2009 (+2.8 procentpunten), is er in 2011 sprake van een daling met 1,3 procentpunten (zie tabel 5). In de meeste bedrijfstakken is het aandeel achteruitgegaan. De grootste daling vindt plaats in groot- en kleinhandel (-0,6 procentpunten).

De totale loonkosten zijn gestegen met 41.3 miljoen gulden, terwijl het MKB 7.3 miljoen gulden minder aan loonkosten heeft uitgegeven.

Ondanks de daling van het aandeel in de totale loonkosten heeft het midden- en kleinbedrijf in groot- en kleinhandel nog steeds de hoogste loonkosten (221 miljoen gulden) en ook het hoogste aandeel in de totale loonkosten (10,6%).

Het MKB in "landbouw, veeteelt en visserij" en in particulier onderwijs heeft de laagste loonkosten, respectievelijk 8.3 en 8.4 miljoen gulden, met een aandeel van 0,4 procent in de totale loonkosten.

Tabel 5: Relatieve ontwikkeling aandeel MKB in de loonkosten

	2010				2011			
	Loonkosten		Aandeel MKB		Loonkosten		Aandeel MKB	
	Totaal	MKB	Bedrijfstak	Totaal	Totaal	MKB	Bedrijfstak	Totaal
Bedrijfstak	* mln Naf		%		* mln Naf		%	
Landbouw, veeteelt, visserij	9.4	9.4	100,0	0,5	8.3	8.3	100,0	0,4
Industrie*	126.9	53.6	42,2	2,6	130.3	53.0	40,7	2,5
Bouwnijverheid	232.7	122.4	52,6	6,0	226.4	116.7	51,5	5,6
Groot- en kleinhandel	367.8	229.2	62,3	11,2	359.1	221.0	61,5	10,6
Horeca	124.4	54.0	43,4	2,6	134.0	46.5	34,7	2,2
Transport en communicatie**	294.0	66.2	22,5	3,2	297.9	69.8	23,4	3,4
Financiële dienstverlening***	307.2	156.7	51,0	7,7	333.4	176.1	52,8	8,5
Zakelijke dienstverlening	252.1	128.2	50,9	6,3	261.3	139.3	53,3	6,7
Particulier onderwijs	20.9	10.7	51,0	0,5	20.8	8.4	40,5	0,4
Medische en sociale dienstverlening	202.7	41.3	20,4	2,0	206.6	31.8	15,4	1,5
Overige dienstverlening****	104.2	34.3	32,9	1,7	105.6	27.5	26,1	1,3
Totaal	2042.3	905.9	44,4	44,4	2083.7	898.6	43,1	43,1

* exclusief raffinaderij

** exclusief taxi's en buschauffeurs

*** exclusief primaire banken

**** exclusief huishoudelijke hulpen

Het aandeel van het MKB in de loonkosten per bedrijfstak

“Landbouw, veeteelt en visserij” kent in 2011 alleen maar midden- en kleinbedrijven, dus het aandeel in de loonkosten van deze bedrijfstak bedraagt 100 procent.

In 2011 heeft het MKB in 4 bedrijfstakken meer dan de helft van de loonkosten in de desbetreffende bedrijfstak (zie tabel 5):

- In groot- en kleinhandel nemen de midden- en kleinbedrijven 61,5 procent van de loonkosten voor hun rekening in 2011. Uit tabel 1 is af te leiden dat de werkgelegenheid in het MKB van deze bedrijfstak ruim boven het gemiddelde van 54,7 procent ligt (70,4%), dus valt hiermee wel te verklaren dat de loonkosten van het MKB hier hoger zijn dan in andere bedrijfstakken. Ten opzichte van 2010 zijn de loonkosten gedaald met 8.2 miljoen gulden.
- De andere 3 bedrijfstakken waarin het MKB meer dan 50 procent van de loonkosten heeft zijn bouwnijverheid (51,5%), financiële dienstverlening (52,8%) en zakelijke dienstverlening (53,3%).

In 2010 waren er 5 bedrijfstakken waarin het MKB meer dan 50 procent van de loonkosten had. Maar in 2011 zijn de loonkosten van het MKB in het particulier onderwijs met 2.2 miljoen gulden gedaald en bedraagt het aandeel 40,5 procent van de totale loonkosten in deze bedrijfstak. In 2010 bedroeg dit aandeel nog 51 procent.

Zoals eerder vermeld op pagina 8 is een middenbedrijf groot geworden. De totale loonkosten zijn daarom bijna hetzelfde gebleven in 2011, ten opzichte van 2010.

De loonkosten van het MKB in de medische en sociale dienstverlening zijn het meest gedaald in 2011, met 9.5 miljoen gulden. De totale loonkosten in deze bedrijfstak zijn daarentegen gestegen met 3.8 miljoen gulden, maar dit betreft dan alleen de grote bedrijven.

Gemiddelde loonkosten per werknemer per bedrijfstak

De gemiddelde loonkosten per werknemer in het MKB zijn gestegen. In 2011 kost een werknemer gemiddeld 1.5 duizend gulden méér per jaar in vergelijking met 2010 (zie tabel 6). De totale stijging van de gemiddelde loonkosten bedraagt 1.1 duizend gulden, waaruit blijkt dat grote bedrijven gemiddeld minder loonkosten per werknemer per jaar hebben.

Werknemers in het MKB van de bouwnijverheid en in het particulier onderwijs kosten respectievelijk 4.7 en 8.8 duizend gulden méér per jaar voor een werkgever. De totale gemiddelde loonkosten van de bouwnijverheid zijn met 4.2 duizend gestegen, maar die van het particulier onderwijs zijn 4.3 duizend gulden gedaald. Het is hier dus ook duidelijk dat de grote bedrijven in deze twee bedrijfstakken gemiddeld minder loonkosten per werknemer hebben in 2011.

Midden- en kleine bedrijven in “medische en sociale dienstverlening” en in financiële dienstverlening geven gemiddeld 9.2 en 5.1 duizend gulden minder per jaar uit per werknemer. De totale gemiddelde loonkosten per werknemer van het MKB in deze bedrijfstakken zijn in 2011 bijna gelijk gebleven in vergelijking met 2010. In tegenstelling tot de twee hiervoor genoemde bedrijfstakken hebben de grote bedrijven hogere gemiddelde loonkosten per werknemer in 2011.

Opvallend is de ontwikkeling van de gemiddelde loonkosten per werknemer van het MKB in de financiële dienstverlening. Ondanks een stijging van de loonkosten met 19.4 miljoen gulden (tabel 5) kost een werknemer van het MKB in deze bedrijfstak 5.1 duizend gulden minder per jaar. Dit wordt veroorzaakt door een toename van het aantal werknemers in zowel de midden- als kleinbedrijven.

Tabel 6: Gemiddelde loonsom per werkende per bedrijfstak				
	2010		2011	
	MKB	Totaal	MKB	Totaal
Bedrijfstak	* 1.000 Naf		* 1.000 Naf	
Landbouw, veeteelt, visserij	22.4	22.4	25.7	25.7
Industrie*	41.4	46.2	42.1	46.7
Bouwnijverheid	33.9	41.9	38.6	46.1
Groot- en kleinhandel	35.8	36.5	33.7	35.0
Horeca	22.9	27.5	26.4	29.8
Transport en communicatie**	59.1	79.7	61.9	81.4
Financiële dienstverlening***	104.9	106.4	99.8	106.1
Zakelijke dienstverlening	51.1	40.4	49.9	40.4
Particulier onderwijs	51.6	58.1	60.4	53.8
Medische en sociale dienstverlening	41.2	59.3	32.0	59.4
Overige dienstverlening****	28.9	39.8	28.7	41.1
Totaal	41.8	48.3	43.2	49.5

* exclusief raffinaderij

** exclusief taxi's en buschauffeurs

*** exclusief primaire banken

**** exclusief huishoudelijke hulpen

Ontwikkeling van het aandeel van het MKB in de investeringen per bedrijfstak

De investeringen van een bedrijf bestaan uit investeringen in materiële vaste activa zoals gebouwen en terreinen, transportmiddelen, computers en software, inventaris en equipment.

Overeenkomstig de beschrijving van de andere variabelen zal ook hier eerst gekeken worden naar het aandeel van het MKB per bedrijfstak in de totale investeringen en daarna zullen enkele bedrijfstakken worden beschreven die opvallende ontwikkelingen vertonen.

Er zal tevens worden beschreven in welke type activa is geïnvesteerd, voor zover mogelijk.

Het aandeel van het MKB in de totale investeringen

In 2011 heeft het MKB 7.1 miljoen gulden méér geïnvesteerd dan in 2010, terwijl de totale investeringen met 6,2 miljoen gulden zijn afgenomen (tabel 7). Hierdoor stijgt het aandeel van het MKB in de totale investeringen met 2.2 procentpunten in 2011.

Het aandeel in de totale investeringen van het MKB in de zakelijke dienstverlening is het meest gestegen (+2,9 procentpunten), gevolgd door het MKB in de groot- en kleinhandel (+2 procentpunten). Het aandeel in de totale investeringen van het MKB in overige dienstverlening is iets minder gestegen (+1,2 procentpunten). Hetzelfde geldt voor het investeringsaandeel van het MKB in "transport en communicatie" (+1 procentpunt).

Het aandeel in de totale investeringen van het MKB in de overige bedrijfstakken is in 2011 gedaald of gelijk gebleven in vergelijking met 2010. In 3 bedrijfstakken is het aandeel van het MKB in 2011 met 0,8 procentpunten gedaald, namelijk in industrie, horeca en financiële dienstverlening.

Tabel 7: Relatieve ontwikkeling aandeel MKB in de investeringen								
	2010				2011			
	Investerings		Aandeel MKB		Investerings		Aandeel MKB	
	Totaal	MKB	Bedrijfstak	Totaal	Totaal	MKB	Bedrijfstak	Totaal
Bedrijfstak	mln Naf		%		mln Naf		%	
Landbouw, veeteelt, visserij	1.5	1.5	100,0	0,4	0.6	0.6	100,0	0,1
Industrie*	17.6	11.4	64,9	2,8	17.1	8.2	47,9	2,0
Bouwnijverheid	18.2	9.2	50,7	2,3	26.0	3.6	14,0	0,9
Groot- en kleinhandel	55.5	10.8	19,4	2,6	68.2	18.6	27,4	4,6
Horeca	20.4	8.6	42,1	2,1	19.1	5.3	27,6	1,3
Transport en communicatie**	186.0	3.7	2,0	0,9	153.2	7.5	4,9	1,9
Financiële dienstverlening***	33.2	23.3	70,2	5,7	28.0	19.8	70,8	4,9
Zakelijke dienstverlening	37.7	22.9	60,8	5,6	54.5	34.3	62,9	8,5
Particulier onderwijs	0.5	0.4	92,3	0,1	0.7	0.4	51,3	0,1
Medische en sociale dienstverlening	15.8	7.9	50,1	1,9	14.3	3.7	25,9	0,9
Overige dienstverlening****	22.7	1.8	8,1	0,5	21.4	6.7	31,4	1,7
Totaal	409.1	101.6	24,8	24,8	402.9	108.7	27,0	27,0

* exclusief raffinaderij

** exclusief taxi's en buschauffeurs

*** exclusief primaire banken

**** exclusief huishoudelijke hulpen

Het aandeel van het MKB in de investeringen per bedrijfstak

De investeringen van het MKB zijn het meest toegenomen in de zakelijke dienstverlening (met 11.3 miljoen gulden), en heeft hiermee de hoogste investeringen in 2011 (34.3 miljoen gulden). In geen enkele bedrijfstak zijn de investeringen van het MKB ooit zo hoog geweest.

Er is vooral geïnvesteerd in transportmiddelen door de autoverhuurbedrijven (21.5 miljoen) en in gebouwen door ondernemingen in onroerend goed (8.7 miljoen).

Het MKB in groot- en kleinhandel heeft in vergelijking met 2010 7.8 miljoen gulden méér geïnvesteerd in 2011. Het aandeel in de totale investeringen is gestegen met 8 procentpunten ten opzichte van 2010, omdat de investeringen van de grote bedrijven minder zijn toegenomen dan die van het MKB.

Er is voor ruim 6 miljoen gulden geïnvesteerd in zowel gebouwen als in transportmiddelen, en voor bijna 5 miljoen gulden in inventaris. De investeringen in gebouwen betreffen voornamelijk uitbreidingen van winkels in de binnenstad.

Naast het aandeel van 100% van het MKB in de investeringen van “landbouw, veeteelt en visserij”, heeft het MKB in financiële dienstverlening het hoogste aandeel op bedrijfstakniveau (70,8%). Dit betekent dat de financiële midden- en kleinbedrijven méér investeren dan de grote bedrijven. Ten opzichte van 2010 is er echter wel minder geïnvesteerd (-3.5 miljoen gulden).

Er is sprake geweest van uitbreiding/vernieuwing van bedrijfspanden (8 miljoen), en verder is er 4.5 miljoen gulden geïnvesteerd in zowel computers als in inventaris.

Het MKB in “transport en communicatie” heeft zowel in 2010 als in 2011 het laagste aandeel in de investeringen op bedrijfstakniveau, slechts 4,9 procent in 2011 en 2 procent in 2010. Deze bedrijfstak investeert totaal wel het meeste in vergelijking met de andere bedrijfstakken, dit is ook het geval in voorgaande jaren. Maar slechts een klein gedeelte van deze investeringen (153.2 miljoen gulden in 2011) wordt gedaan door het midden- en kleinbedrijf. In vergelijking met 2010 investeert het MKB 3.9 miljoen gulden méér.

Er wordt voor 1.5 miljoen gulden geïnvesteerd in transportmiddelen, en voor 4.5 miljoen gulden in communicatieapparatuur, vooral door radio- en televisiestations.

Samenvatting

Het aandeel van het MKB in het BBP is sinds 2001 niet meer zo laag geweest als in 2011. De economie stijgt, maar de bijdrage van het MKB hieraan is aan het afnemen.

De daling van het aandeel van het MKB in de totale BTW in 2011 wordt vooral veroorzaakt door de ontwikkeling in de financiële dienstverlening.

Het MKB in groot- en kleinhandel draagt het meeste bij aan de BTW van alle midden- en kleinbedrijven.

De daling van de brutoproductie van het MKB in 2011 wordt voor het grootste deel veroorzaakt door de midden- en kleinbedrijven in financiële dienstverlening. Er is sprake van verlies op beleggingen in het buitenland en verminderde opbrengsten uit obligaties.

Het MKB in groot- en kleinhandel heeft de hoogste brutoproductie, gevolgd door bouwnijverheid en financiële dienstverlening. In vergelijking met 2010 heeft het MKB alléén in de bedrijfstakken zakelijke dienstverlening en “transport en communicatie” méér geproduceerd in 2011. In de overige bedrijfstakken is er sprake van een achteruitgang.

De totale loonkosten van het MKB zijn gedaald in 2011 ten opzichte van 2010. Het MKB in groot- en kleinhandel heeft het hoogste aandeel in de totale loonkosten in 2011, maar er is wel sprake van een daling in vergelijking met 2010.

In 4 bedrijfstakken nemen de midden- en kleinbedrijven meer dan de helft van de loonkosten voor hun rekening, namelijk in groot- en kleinhandel, zakelijke dienstverlening, financiële dienstverlening en bouwnijverheid.

Werknemers in midden- en kleine financiële bedrijven kosten de werkgever het meest.

Het MKB heeft in 2011 méér geïnvesteerd in vergelijking met 2010, terwijl de totale investeringen zijn afgenomen. Het aandeel in de totale investeringen is het meest toegenomen bij het MKB in zakelijke dienstverlening.

Het midden- en kleinbedrijf in zakelijke dienstverlening heeft in 2011 de hoogste investeringen, het hoogste bedrag tot nu toe over de afgelopen jaren. Het MKB in financiële dienstverlening heeft het hoogste aandeel op bedrijfstakniveau.

Tourism in numbers 2008-2012

Glenda Varlack

Introduction

Tourism is a social, cultural and economic experience which involves the movement of people to countries or places outside their usual environment for personal, business or professional purposes. The tourism industry generates substantial economic benefits to the local economy. It provides foreign exchange without exporting tangible goods out of the country. It increases export earnings from services and the rate of growth of the economy. It generates employment. It brings about investment in infrastructure and most certainly contributes to government revenues.

In this article a general view will be given in numbers on the tourism industry in Curaçao and how its position is compared to other countries in the Caribbean region.

A classification of a traveler (tourist/visitor) will be given so there is a better understanding who is actually a tourist. The data is primarily based on data that the Curaçao Tourist Bureau (CTB) has gathered together with data that the Central Bank of Curaçao and St. Maarten (CBCS), Curaçao Hospitality and Tourism Association (Chata) and the Central Bureau of Statistics (CBS) has compiled. The focus will be on the years 2008 to 2012 with an emphasis on the last year, as long as the data is available. The methodology that is used among the sources of data is also different; consequently there may be a few discrepancies.

The data will be divided in

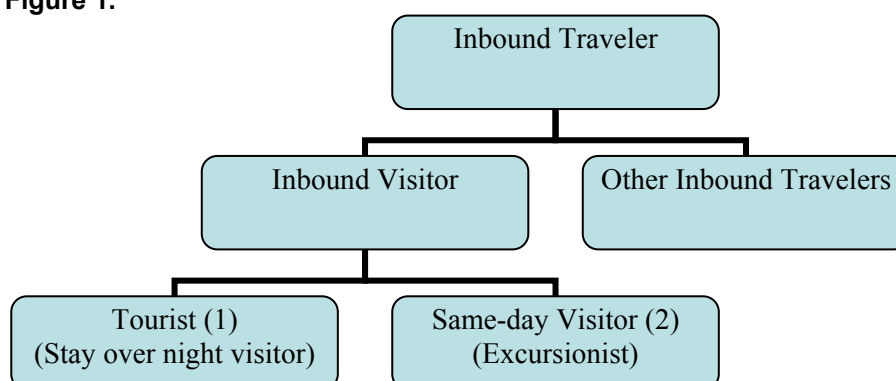
- Volume characteristics data which entail the number of visitors (arrivals) and overnight stays.
- Trip characteristics which involve length of stay, motive of stay, period of stay, and place of stay.
- Accommodation data (hotels and lodgings).

Classification of travelers

The inbound traveler is classified to the reference country as inbound visitors and other inbound travelers (see figure 1). Inbound visitors are classified, either as tourists or excursionists; tourists are further classified as nationals residing abroad but visiting the reference country and other non-residents visiting the reference country, and finally all inbound visitors are classified according to the main purpose of their trip.

Other inbound travelers are not included in tourism. They are characterized by the reason for which they are excluded from visitors: either (a) being in an employer-employee relationship (border, seasonal and other short-term workers) or (b) being within the usual environment (all other situations e.g. long-term students).

Figure 1.

Definitions¹³

Visitor: any person travelling to a place other than that of his/her usual environment for less than 12 months and whose main purpose of trip is other than the exercise of an activity remunerated from within the place visited. (*Recommendations on Tourism Statistics, Part One, para. 20*)(*para 2.4*)

Inbound visitors: the tourism of non-resident visitors within the economic territory of the country of reference. (*para 2.61*)

Stay over night visitors: visitors, who stay one or more nights in the place visited. (*para 2.19*)

Same day visitors: visitors, who visit a place for less than one night. (*para 2.19*)

Volume characteristics

In this section the data entails the number of visitors (arrivals) and overnight stays. An overview will be given of the general development in these aforementioned areas.

Stay over visitors

The development in the number of stay over visitors between 2008 and 2012 has been fluctuating; however for 2012 an improvement has been attained. For Curaçao there has been an increase of 8 percent in visitors in 2012 in comparison to 2011.

Generally mid-December through March are the most popular vacation months (high season) for the North Americans, and the prices drop significantly from end-April through end-June and July till mid-December (low season). The highest peaks of visitors visiting the island have been in November and December 2008, and also August and December of 2012 (Table 1).

The development seen in the months November/December 2008 is due to the sudden increase of Venezuelan tourist. Curacao's proximity to Venezuela and its duty-free merchandise shops, which are much more economical, were the main attractions. The inflation in Caracas however was running at more than 32%. Currency controls imposed by the Venezuelan government in 2003, aimed at stemming capital flight, and required Venezuelans to obtain dollars through a government agency for different purposes which include travelling abroad. Restrictions in Venezuela became tighter with the introduction of the new currency known as the 'bolívar fuerte' in 2008. This action led to the decrease in the number Venezuelan tourist in 2009 and 2010.

For the months of August/September from 2011-2012 the amount of stay over visitors has catapulted to a higher position, this is due to the tourists who visit the North Sea jazz festival that is held in this period.

¹³ Eurostat, OECD, WTO, UNSD, *Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework*, (Luxembourg, Madrid, New York, Paris, 2001), 13, 16, 29.

Table 1: Total Stay Over Visitor stats overview (excl. excursionist)

Month	2008	2009	2010	2011	2012	Change % 2011-2012
January	29317	32379	28067	30083	34293	14
February	33646	31658	26912	31338	35122	12
March	35321	30001	29772	33029	35752	8
April	30997	31178	25986	34249	34921	2
Mei	26602	26329	26558	28047	30616	9
June	26123	28191	23072	28912	31317	8
July	28325	29815	29845	33137	35815	8
Augustus	30135	30923	30767	36406	39075	7
September	25698	27334	26784	31144	33105	6
October	33165	32406	32116	32459	34355	6
November	46667	33382	29435	33386	35468	6
December	62848	33107	32337	37921	39824	5
Total	408844	366703	341651	390111	419663	8

Source: CTB

Stay over visitors by origin

The majority of visitors to Curaçao are originated from USA, the Netherlands and Venezuela (Table 2). Tourism from the USA has been steadily growing with the exception of 2009 and 2012 in which there was a slight dip in overnight visitors.

In the beginning of 2010 Venezuela was confronted with a devaluation of their local currency which led to tightened restrictions on access to foreign currency. These foreign developments had a negative impact on the local tourism sector. As a result, the number of Venezuelan tourists in Curaçao dropped significantly. By 2011 the number of Venezuelan visitors has been progressively growing, and the number of Dutch visitors has encountered a fall in 2012.

Table 2: Visitors by Origin

Year	Total visitor	Visitors by Origin								
		USA	Canada	Venezuela	Other America	Aruba	Other Carib-bean	Netherlands	Other Europe	Rest of the World
2008	408844	44525	7244	148890	23930	16848	23461	113696	23051	7199
2009	366703	36716	6483	105635	25560	16721	19059	126952	22323	7254
2010	341651	49487	7619	44353	30923	18827	19585	140189	23662	7006
2011	390111	63334	8791	61564	35297	20452	20678	141546	27622	10827
2012	419663	61408	9687	82520	39738	21557	17851	136976	36027	13899

Source: CTB & CBCS

Overnight stays

Stay over night is the most important indicator that measures the nights a tourist stays in a country. The tourist is classified as an overnight visitor, if his/her *trip* includes an overnight stay (stay over night). January, July and December are the highest grossed stay over months in 2012 (see table 3). Since 2009 there is a growth trend in the stay over nights. The total number of nights spent in a country is influenced by the number of visitors and their average length of stay.

Table 3: Total Stay over Nights						
Month	2008	2009	2010	2011	2012	Change % 2011-2012
January	266365	229953	248520	288543	350973	22
February	269750	238603	227024	270253	318505	18
March	259105	216122	229445	270919	307946	14
April	235748	229999	217886	274530	302086	10
Mei	206583	189678	208293	219335	260763	19
June	220211	215871	200729	235227	261048	11
July	260040	257925	293126	308350	332324	8
Augustus	233982	247036	266233	289435	324008	12
September	198948	186475	222950	234187	284608	22
October	230468	210380	256451	254438	290609	14
November	265390	227451	234287	244839	275677	13
December	331933	275011	283499	295334	359550	22
Total (YTD)*	2978523	2724504	2888443	3185390	3668097	15

Source: CTB

*YTD = yield to date

Cruise tourism

The cruise tourist can be considered as a same-day visitor (excursionist). The cruise tourist generally stays only a day on the island. The amount of passengers that has come to the port of Curaçao in 2012 was 472286 (table 4). This is about 18 percent more cruise passengers than the year before. In 2010 there was a decrease in cruise passengers of about 8 percent compared to 2009.

Cruise calls refer to the amount of cruise ships that have docked in the harbor. The amount of calls in 2012 (226) is less than the year before (246), notwithstanding this information the amount of cruise passengers have increased. The increase of cruise passengers is due to the fact that cruise ships, that are visiting have more passenger capacity.

Table 4: Cruise statistics			
Year	Cruise passengers	Cruise calls	Change % Cruise passengers
2008	355121	210	4
2009	417324	234	18
2010	382697	220	-8
2011	400596	246	5
2012	472286	226	18

Source: CTB

Trip characteristics

The trip refers to the travel by a person from the time of departure from his/her usual residence until he/she returns: it thus refers to a round trip. A trip is made up of visits to different places. In this section a view will be given the main characteristics of the trip. Some examples are the length of stay, motive of stay, period of stay, place of stay. Some data for this section are available up to 2011 and not all characteristics will be covered.

Length of stay

Table 5: Length of stay			
Year	Nights	Visitors	Length of stay (avg.)
2008	2978523	408844	7
2009	2724504	366703	7
2010	2888443	341651	8
2011	3185390	390111	8
2012	3668097	419663	9

Source: CTB

The **average (avg.) length of stay** (table 5) for a number of holiday trips is calculated by dividing the total number of nights spent by the total number of visitors. The number of overnight stays, which reflects both the length of stay and the number of visitors, is considered a key indicator for accommodation statistics. The length of stay in Curaçao has progressively been increasing every year. In 2012 there's average length of stay of 9 nights

Motive of stay

Based on the main purpose of their visit, tourists (overnight visitors) and same-day visitors may be classified in the following categories¹⁴ (Recommendations on Tourism Statistics, Part One, para. 44):

- Leisure, recreation and holidays;
- Visiting friends and relatives;
- Business and professional;
- Health treatment;
- Religion, pilgrimages;
- Other.

The motive of stay (purpose of visit) categories is adjusted to the local situation according to surveys done by Curaçao Tourist Board. Therefore the categories in the survey do not match the aforementioned list of

Table 6: Purpose of Visit (%)				
	2004	2005	2006	2011
Vacation	75	67	52	81
Family & Friends	17	16	20	5
Business	7	8	16	6
Other:				
Honeymoon	-	1	4	na
Diving	-	1	4	na
Conference	-	-	1	1
	n=506	n=869	n=1012	n=1325

Source: CTB & Virtual Curaçao

standard categories. The survey has been done for the years 2004-2006 and 2011. The most common motive of stay in 2011 has been for vacation reasons (table 6). A major drop in 2006 has been due to a shift in travelling motives, like family & friends (20%) and for business reasons (16%).

¹⁴ Eurostat, OECD, WTO, UNSD, *Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework*, (Luxembourg, Madrid, New York, Paris, 2001), 17.

Period of stay

The Curaçao travel season is divided into a high season, which runs from mid-December to mid-April, and a low season, which encompasses the rest of the year. In general, the winter season is busier than the summer. Carnival season, from January through February, brings in considerable crowds. In most cases the occupancy rates (table 7) for the year show a higher occupancy in the first half of the year than the second.

Place of stay (Accommodation data)

Between the years 2008 and 2012 the hotel industry experienced a variable occupancy rate of visitors. The average hotel occupancy rate has maintained a level above 70 percent for these years (table 7). The highest occupancy rates are seen in 2008 where the peak was 93 percent. In 2012 the hotel average occupancy rate (occ. rate) was about 70 percent.

Occupancy rates are predictors of cash flow, and they provide a method by which the performance of various hotels can be compared. Evidently, investors like to see high occupancy rates. Low occupancy rates can indicate that the hotel cash flow has a problem.

Table 7: Hotel Occupancy Rate (%)					
	2008	2009	2010	2011	2012
January	90	82	72	80	73
February	93	83	75	86	79
March	90	80	75	82	79
April	84	73	69	75	74
Mei	81	67	69	69	72
June	81	70	66	73	72
July	83	68	68	74	74
Augustus	90	76	75	77	72
September	80	74	71	71	65
October	81	76	76	72	64
November	85	79	77	80	65
December	83	70	69	76	56
Average Occ. rate	85	75	72	76	70

Source: Chata

The primary place of stay for overnight visitors by accommodation type in 2011 is in large hotels, which was about 72 percent (table 8), followed by apartments & small hotels with about 14 percent and then by family & friends (10%)¹⁵.

In Curaçao there is no official classification of hotels, resorts or apartments. Even so a large hotel can be considered a 3 to 5 star hotel which provides accommodations, meals, and other services for travelers and tourists. Apartments & small hotels can be considered 1 or 2 star accommodations which provide limited range of amenities and services. A resort is a full-service lodging facility that provides access to or offers a range of amenities and recreation facilities to emphasize a leisure experience. Resorts serve as the primary provider of the guests' experience, often provides services for businesses and meetings and are characteristically located in vacation-oriented settings.¹⁶

¹⁵ CTB & Virtual Curaçao: *Report on the Curaçao visitor Survey 2011*

¹⁶ Center for Resort and Hospitality Business, University of Memphis | Kemmons Wilson School of Hospitality and Resort Management, *Resort Definition & Classifications A Summary Report to Research Participants*.
<http://caribbeanhotellassociation.com/source/Members/DataCenter/Research-UofMemphis.pdf>

Table 8: Occupancy by type of accommodation (%)				
	2004	2005	2006	2011
Large hotels	47	49	46	72
Resort	9	8	6	
Apartments & small hotels	19	22	27	14
Family & friends	25	21	21	10
Other	-	-	-	4
	n=506	n=869	n=1012	n=1270

Source: CTB & Virtual Curaçao: Report on the Curaçao visitor Survey 2011

Accommodation data

Table 9: Total Hotel Rooms 2011	
	Rooms
Large hotels	4978
Smaller hotels/guesthouses	130
Apartments	600
Total rooms	5708

Source: CTB (<http://www.curacao.com/Corporate/Hotel-Development>)

According to the research done by CTB³, the majority of stay over visitors settled in one of the large hotels in Curaçao (72%). Of the US visitors 87% stayed in large hotels, 60% of Dutch visitors stayed over in large hotels and bungalow type resorts (smaller hotels). The figures show that the US visitors are more inclined to stay in a hotel, while the Dutch prefer a bungalow type hotel.

Curaçao has different types of lodgings from the large to high-end hotels, to smaller hotels/guesthouses and apartments. They vary in size and cost. The amount of rooms in the hotel industry has progressively been increasing each year. In 2011 the total amount of rooms available for lodging has been 5708 rooms.

Caribbean outlook

Within the Caribbean, the generally positive outlook varies from one country to the next. The Dutch-speaking islands (led by Aruba, Curaçao and St. Maarten) have done moderately well in 2012, with a 5.6 percent increase in arrivals, while the Spanish-speaking islands (Cuba, Puerto Rico, Dominican Republic and the Mexican resorts of Cancún and Cozumel) did even better, with a 6 percent increase in 2012. Curaçao had a 4.9 percent value added in the 2012 economic growth.

For the Caribbean region overall all four key hotel performance indicators in 2012 were positive. Overall occupancy has risen with 7.1 percent, average daily rates has gone up with 4.8 percent and total room revenues by 8.9 percent, while revenue per available room (RevPAR) climbed with 12.4 percent.

Conclusion

Tourism has experienced growth and a deepening diversification has become one of the fastest growing economic sectors on the island in 2012. The years before 2012 have not always shown an increase, tourism numbers have been fluctuating, however the figures are unrelenting. In 2012 the total of stay over visitors and stay over nights has increased respectively with 8 and 15 percent. Tourists have been staying longer bringing the average length of stay to 9 nights. Cruise tourism has increased with an astounding 18 percent. Each year more rooms are being added to the hotel industry bringing the room capacity to a total of 5708. This growth goes hand in hand with a increasing diversification and competition among other destinations. The dynamics in tourism have turned it into a key driver for socio-economic progress, but this does not take away that tourism is a vulnerable sector. The business volume of tourism is taking its position in our diversified economy where the refinery and the financial sector play an important role. Aside from all these positive accolades towards the Curaçao tourism numbers, it's important that decision makers have a vision and set out a multiple year plan in which tourism continuously is moving to a higher level.

International economic development

Savings, investment and net lending in 2012 compared to 2011

Lorette Ford

Introduction

This article describes the development in share of world savings, investment and net lending in percentage of GDP for the year 2011 and 2012.

Savings represent that part of disposable income that is not spent on final consumption of goods and services. It may be positive or negative depending on whether disposable income exceeds final consumption, or vice versa. Savings provide a source of funds that is available for domestic investment, that's why it has important implications for the economy.

An Investment is an asset that is intended to produce income or capital gains.

Net Lending can be described as the difference between savings and investment. Net lending measures the net amount a unit or sector¹⁷ finally has available to finance, directly or indirectly, other units or sectors in the economy.

This article describes the development for 2 groups of countries, namely:

1 The Advanced economies, consisting of the following countries or groups of countries:

United States of America, Euro Area, Japan, United Kingdom, Canada

2 Emerging markets and developing economies, comprising the following groups of countries:

Africa, Central and Eastern Europe, Commonwealth of Independent States, Developing Asia, Middle East, Latin America and the Caribbean.

This article is based on figures and analyses from the "World Economic Outlook of April 2013" of the International Monetary Fund (IMF).

Developments 2011-2012

Savings

In 2012 global savings as a share of GDP (23.9 %) have practically stayed the same as compared to 2011 (23.8%).

Savings in Japan, as a share of GDP, have the tendency to be higher than savings in the other countries with an advanced economy. This is the case in both 2011 as in 2012, where respectively a share of 22 and 21.6 percent is recorded.

¹⁷ Corporations, governments, households and non-profit institutions serving households

Table 1: Savings, Investment and Net Lending (% of GDP)						
	2011			2012		
	Savings	Investment	Net Lending	Savings	Investment	Net Lending ¹⁸
<i>World</i>	23.8	23.4	0.3	23.9	23.6	0.2
<i>1. Advanced economies of which</i>	18.3	18.8	-0.4	18.4	18.8	-0.3
United States	12.2	15.5	-3.3	13.1	16.2	-3.0
Euro Area	20.2	19.6	0.6	20.2	18.3	1.9
Japan	22.0	20.0	2.0	21.6	20.6	1.0
United Kingdom	15.1	16.5	-1.3	10.8	14.3	-3.5
Canada	20.6	23.6	-3.0	20.8	24.5	-3.7
<i>2. Emerging market and developing economies, of which:</i>	33.3	31.5	1.8	32.8	31.5	1.4
Africa	19.8	21.2	-1.5	18.9	21.7	-2.8
Central and Eastern Europe	16.7	22.9	-6.3	17.0	21.2	-4.3
Commonwealth of Independent States	28.9	24.4	4.5	27.6	24.4	3.2
Developing Asia	43.6	41.9	1.6	43.0	41.9	1.0
Middle East	37.8	25.1	13.1	36.2	25.1	13.1
Latin-America and the Caribbean	20.6	22.2	-1.6	19.5	21.4	-1.9

Source: World Economic Outlook, April 2013, International Monetary Fund

In the category “Emerging market and developing economies” the Developing Asia group had the largest share of savings in GDP, respectively 43.6 percent in 2011 and 43.0 percent in 2012. Remarkable in this group of countries¹⁹ is China whose savings contribute to 50 percent of GDP in comparison with the share of other countries in Developing Asia (table 2).

Factors that have lead to this increase in China are among others

- Corporate savings have risen sharply. This has been accompanied by a surge in investment, in both state- and non-state-owned firms. The latter has been concentrated in infrastructure, manufacturing (aluminum, steel and cement) and in real estate.
- Government savings have also increased. This increase has been used mainly to finance a substantial increase in investment, particularly by local government.

¹⁸ Minor discrepancies between savings and investment of constituent figures and totals in net lending shown reflect rounding.

¹⁹ Table 2 shows figures for selected countries in Developing Asia

Table 2: Savings and Investment (% of GDP)				
	2011		2012	
	Savings	Investment	Savings	Investment
Developing Asia, of which	44	42	43	42
Bangladesh	36	25	39	25
China	49	48	50	48
Indonesia	32	33	31	35
India	32	36	33	35
Malaysia	35	24	32	25
Morocco	28	36	27	35
Nepal	34	33	38	33
Philippines	25	20	23	18
Thailand	31	27	30	30
Vietnam	33	35	31	31
Source: World Bank, Developing Asia (selected countries)				

Investment

In 2012 the share of world investment is 23.6 percent of GDP, which is 0.2 percentage points higher than in 2011. Nevertheless in both the advanced economies as in the “Emerging market and developing economies” the share has remained the same in 2012. In the first category of countries the share is 18.8 percent, while in the second category of countries it is 31.5 percent.

In the Euro Area and United Kingdom the share in 2012 compared to 2011 has dropped respectively from 19.6 percent to 18.3 percent and from 16.5 percent to 14.3 percent. The other countries with an advanced economy show a slight increase.

In the “Emerging market and developing economies” the group of countries with the largest investment as a share of GDP in 2011 and 2012 is Developing Asia. In both years the share is 41.9 percent.

Only in Africa investment shows a positive development; the share has gone from 21.2 percent in 2011 to 21.7 percent in 2012.

Central and Eastern Europe and Latin America and the Caribbean show a decrease in investment in 2012 (respectively with 1.7 percent and 0.8 percentage points). Investment in all other groups of countries has remained fairly stable in 2012 in comparison to 2011.

Net lending

Net Lending can be calculated by subtracting investment from savings.

The share of world net lending in GDP has declined from 0.3 percent in 2011 to 0.2 percent in 2012.

In the advanced economies investment has stayed constant (18.8%) while savings have increased with 0.5 percentage points (from 18.3 percent in 2011 to 18.8 percent in 2012).

This has resulted in a less negative share of net lending in GDP, from -0.4 percent in 2011 to -0.3 percent in 2012.

In the “Emerging market and developing economies” savings have declined with 0.5 percentage points while investment has remained the same (31.5%). As a result of this, net lending in the “Emerging market and developing economies” has gone from 1.8 percent in 2011 to 1.4 percent in 2012, a reduction of 0.4 percentage points.

Analysis by country shows that from the advanced economies, the Euro Area has the highest net lending as a share of GDP. Compared to 2011 it has increased in 2012 because this group of countries has invested less in 2012, while savings have remained constant.

Net lending as a share of GDP has worsened in United Kingdom, Canada and Japan. In the United Kingdom it has declined from -1.3 percent in 2011 to -3.5 percent in 2012. In Canada the share has dropped with 0.7 percentage points in 2012 and in Japan with 1.0 percentage points.

The drop of 0.4 percentage points in net lending as a share of GDP in the “Emerging market and developing economies” is attributed to almost all regions. Net lending in the Middle East has remained about the same (13.1%). The share of net lending in GDP has dropped further from -1.5 percent in 2011 to -2.8 percent in 2012 in Africa. In Latin America and the Caribbean it has dropped from -1.6 percent in 2011 to -1.9 percent in 2012.

Although positive, the share in net lending has decreased in the Commonwealth of Independent States and Developing Asia (respectively from 4.5 in 2011 to 2.3 percent in 2012 and from 1.6 in 2011 to 1.0 in 2012).

Summary

World savings as a share of GDP have remained almost the same in 2012 compared to 2011. World investment as a share of GDP has increased with 0.2 percentage points in 2012 compared to 2011. This has resulted in a slight reduction of world net lending in 2012.

Savings as a percentage of GDP in the advanced economies in general have increased slightly in 2012 compared to 2011. Investment on the other hand, has remained the same. The effect of this is a less negative net lending in this group of economies.

In the “Emerging markets and developing economies” savings have decreased from 33.3 percent in 2011 to 32.8 percent in 2012, a decline of 0.5 percentage points. Investment has remained the same in 2012 (31.5%). The effect of this in net lending is a decline of 0.4 percentage points.

Remarkable in both years are the high shares of savings and investment in Developing Asia in both years, because Asian economies save and invest more than other developing countries.

Census 2011: Ageing in Curaçao

Menno ter Bals

Introduction

In the contemporary trend of ageing populations all around the globe the population of Curaçao is no exception. In fact, Curaçao shows a very similar pattern of the population ageing process as the more developed countries in the world. A rapid fertility decline coupled with low death rates and increasing longevity are the main ingredients of the global recipe for ageing populations in the more developed regions. Curaçao has pretty much stuck to this recipe resulting in an advanced ageing process of the population.

This article will outline the historical path of the ageing process in Curaçao and moreover put the current situation in perspective by comparing it to other countries and regions in the world.

A selection of the United Nations Population Ageing and Development Indicators is used for this purpose and will be discussed one by one. These indicators are: number of persons aged 60 years or over, proportion of the total population aged 60 years or over, life expectancy at age 60, share of persons aged 80 years or over, sex ratio of older persons, old-age support ratio and proportion of the older population in the labour force. The data used for the indicators are from the six censuses held in Curaçao between 1960 and 2011.

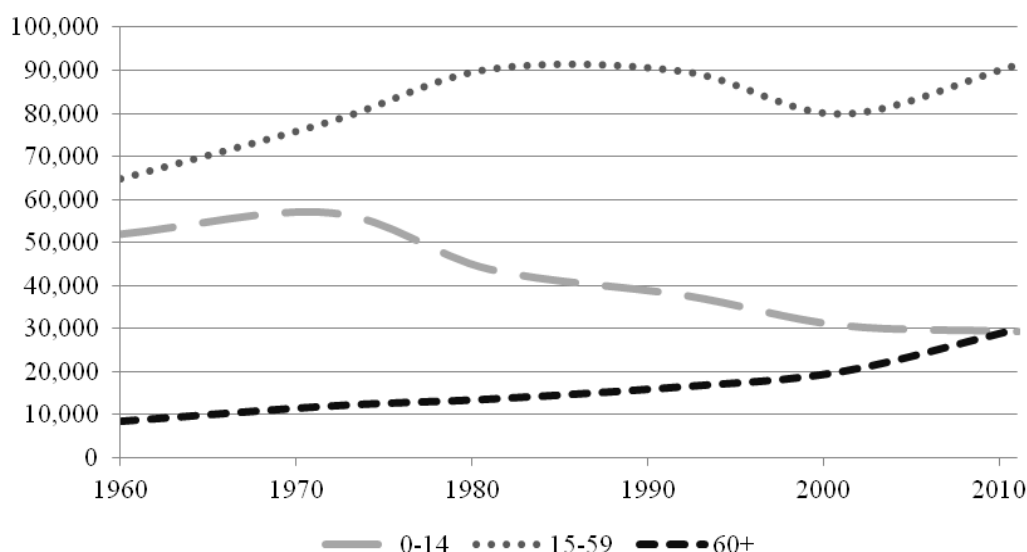
Number of persons aged 60 years or over

The number of persons aged 60 years or over in Curaçao has increased steadily from 1960 to 2001, but the pace of this growth has clearly increased between 2001 and 2011 (figure 1). In ten years time the number of elderly persons²⁰ has grown with almost 10.000 persons, which is almost as much as in the forty years before 2001 (ca. 11.000 persons).

At the same time the number of children (0-14 years) has dropped significantly from a little under 57.000 in 1972 to 29.395 in 2011. For the first time in Curaçao's contemporary history the elderly persons outnumber the children. In comparison, on the world level the surpassing of children by elderly persons is projected to happen in 2047 (UNDESA Population Division, 2012). Aruba has also not reached this point yet, there the number of elderly persons has approached the number of children, but still needs to close a gap of a little over 5.000 persons in 2010 (CBS Aruba, 2011).

²⁰ 'Elderly' or 'older' persons or population refers to persons aged 60 years or over.

Figure 1. Population growth by broad age groups, 1960 – 2011

Proportion of the total population aged 60 years or over

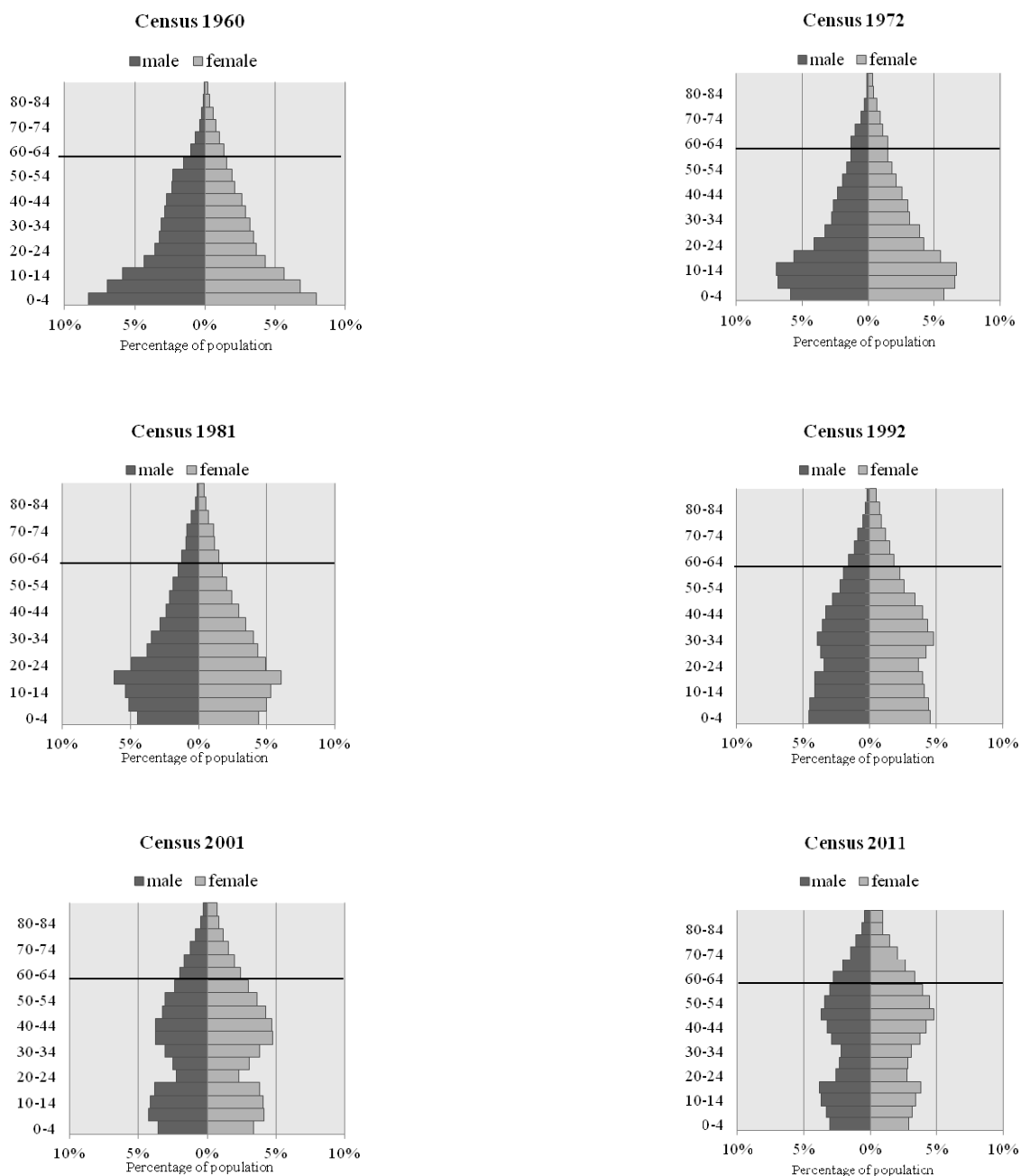
Figure 2 shows the population pyramids of the censuses held between 1960 and 2011 in Curaçao. The pyramids clearly show the transition in age composition the population of Curaçao has passed through. The triangular shape with the large base in 1960, depicting a youthful population, has transformed to a shape with a rather small base and a heavier bulk towards the top of the pyramid. The large bulk of children at the base of the pyramid in 1960, caused by fertility rates as high as 5,2 children per woman, can be seen moving upwards in the pyramids in subsequent decades. Meanwhile the base of the pyramid is getting smaller because of the sharp drop in fertility rates in the 1960s. However, an echo effect of the high fertility of the 1950s and part of the 1960s is visible in the pyramids from 1992 onwards. The children of this high fertility generation start having children of their own creating the bulb at the bottom of the pyramid, between ages 5 and 20. Migration also has its impact on the shape of the pyramids. Especially in the 1990s and the 2000s several waves of emigration have helped creating a gap for the ages 20-34 and also a further reduction of the base of the pyramid, because much of the emigration has taken place among these younger population cohorts. Because the emigrants in these young age-groups were not replaced by immigrants of the same age or by natural inflow from the younger age-groups during these years the pyramid base has reduced in size and the gap for the ages 20-34 has grown.

To illustrate the increase of the proportion of the population aged 60 years or over the horizontal line at age 60 has been drawn in each pyramid. The bars above this line have grown considerably, especially in the last decade. In 1960 6,7 percent of the population belonged to this age group, but in 2011 this has increased to 19,8 percent. In comparison, the proportion of the total population that is 60 years or older is much higher in the more developed regions than in the less developed regions in 2012: one in five persons in Europe; one in nine persons in Asia and Latin America and the Caribbean; and one in 16 persons in Africa. In the Caribbean only Martinique (21%) and the US Virgin Islands (23%) have shares of 20 percent or higher of elderly population (UNDESA Population Division, 2012).

Life expectancy at age 60

Not only is the proportion of elderly persons growing in Curaçao, the elderly persons have experienced an increase in longevity. The life expectancy at birth for females has gone up from 74,4 in 1960 to 80,7 in 2011 while the male life expectancy at birth has increased, albeit less sharp, from 70,4 to 73,9 in the same period. Zooming in on the elderly population the additional years a 60-year old female can expect to live, i.e. life expectancy at age 60, rose from 19,9 years in 1960 to 23,9 years in 2011. The male counterparts aged 60 can expect to live an additional 19,9 years in 2011 as compared to 16,9 years in 1960. For this indicator Curaçao is on par with the Caribbean region and Aruba for example, where women reaching age 60 can respectively expect to live 23 and 22 years more, and men can expect to live 20 and 18 additional years respectively (UNDESA Population Division, 2012).

Figure 2. Age distribution of the population of Curaçao, 1960 – 2011

Share of persons aged 80 years or over

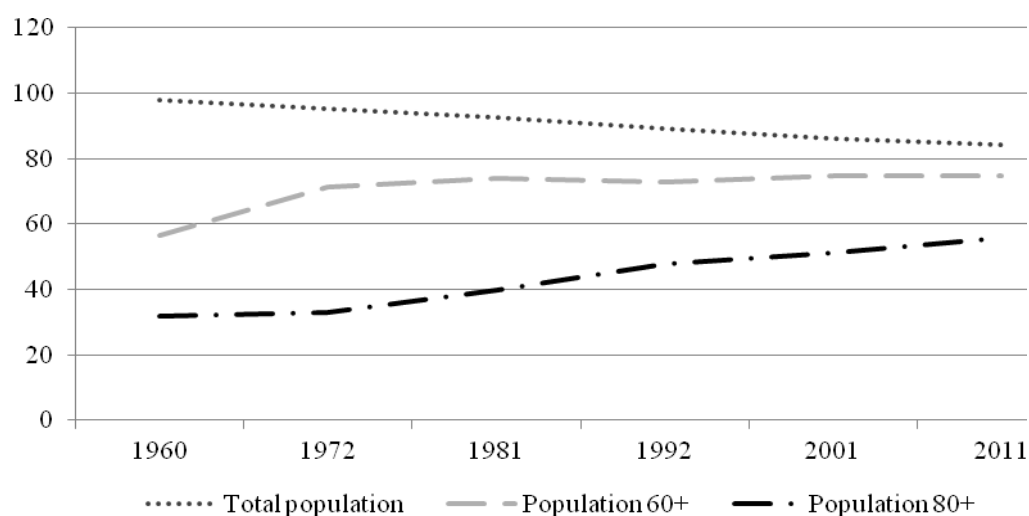
With the increased longevity and the growing proportion of persons aged 60 years or over the share of elderly persons aged 80 years or over has increased as well. In 1960 the 80+ population accounted for 10 percent of the 60+ population. In 2011 the share of 80+ persons within the elderly population has gone up to 15 percent. Curaçao is ahead of Aruba which has a 12 percent share of persons aged 80 years or over among the elderly in 2011 (CBS Aruba, 2011), but behind the Netherlands and the United States that have percentages of 18 and 20 respectively in 2012 (UNDESA Population Division, 2012).

In absolute numbers the population aged 80 years or over has grown from 877 persons in 1960 to 4.466 persons in 2011, an increase of 409 percent. That makes it the fastest growing age group compared to 43 percent growth in the 15-59 cohorts and a 43 percent decline of the youngest cohorts (0-14) in the same period. The population aged 60 years or over as a whole group has experienced a 255 percent growth from 8.399 persons in 1960 to 29.846 persons in 2011.

Sex ratio of older persons

Because women in general outlive men the sex-ratio (number of males per 100 females) becomes lower the older the age groups. While this is evident in populations around the globe, sex-ratio statistics also indicate a faster rate of improvement of old-age mortality (80 years or over) for men than for women worldwide. In other words, men aged 80 years or over are experiencing more improvement in survival rates than women.

Figure 3. Sex ratio of the total population and the older population of Curaçao, 1960-2011

In Curaçao the sex-ratio of the total population stood at 98 men per 100 women in 1960 and has increasingly declined during the 1980s to the 2000s dropping from 93 in 1981 to 84 men per 100 women in 2011 (figure 3). The sex-ratio for the older population (60+) however has remained steady in the period 1981-2011 at around 74 men per 100 women, after an increase from 57 in 1960. On the contrary, the sex-ratio for the 80+ cohorts has gone up from 32 in 1960 to 40 in 1980 and finally to 56 men per 100 women in 2011. These sex-ratios are very similar to Southern-Europe for example, but diverge from the Caribbean average in 2012. In these regions the sex-ratios are respectively 78 (Southern-Europe, 60+) and 56 (Southern-Europe, 80+), and 86 (Caribbean 60+) and 71 (Caribbean 80+). Worldwide the ratio of men to women at older ages is lower in the more developed regions (75 men per 100 women) than in the less developed regions (89 men per 100 women) because commonly women outlive men by a wider margin in the more developed regions (UNDESA Population Division, 2012).

Old-age support ratio

The old-age support ratio is a good indicator of demographic ageing and of the degree of the dependency of elderly persons on the potentially working population. Since 1950, the old-age support ratio, i.e. the number of persons aged 15-64 per person aged 65 years²¹ or over, has decreased significantly worldwide. The ratio has fallen from 12 working-age persons per older person (65+) in 1950 to 8 in 2012, and is projected by the UN to drop to 4 by 2050. Curaçao has already approached this level in 2011 with as much as 4,8 working-age persons per person aged 65 years or over, having dropped from 12,3 in 1960. In 2012 Cuba (5 working-age persons per older person), Guadeloupe (5), Martinique (4), Puerto Rico (5), the US Virgin Islands (4), but also the Netherlands (4) and the United States (5) for example were on the same level as Curaçao. This level corresponds to the more developed regions of the world (4 working-age persons per person). As many younger populations can be found in the less developed regions of the world it is no surprise that the old-age support ratio in the less developed regions is almost three times as high (11 working-age persons per person) than in the more developed regions (UNDESA Population Division, 2012).

Proportion of the older population in the labour force

The proportion of persons aged 60 years or over who are economically active can be indicative for the coverage of social security schemes. In 2012, the proportion of older persons who are economically active in the less developed regions of the world (50% among men and 22% among women) is much higher than in the more developed regions of the world (26% among men and 15% among women). The higher the participation among the elderly, the more likely it is that the social security in a country is limited and pensions received are of relative low value (UNDESA Population Division, 2012). In Curaçao the proportion of the older population that is economically active is 23 percent for men and 13 percent for women in 2011, which is lower than the Caribbean region as a whole (32% among men and 14% among women) (UNDESA Population Division, 2012).

Final remarks

It is clear that the population of Curaçao has reached an advanced stage of ageing, bearing many similarities to the more developed regions of the world. An ever-increasing proportion of the older population, which in itself tends to get older because of a rising life expectancy, combined with a considerable diminished and still decreasing younger population has led to a significant shift in the age structure of the population of Curaçao. In the decades to come this age structure is bound to change even more dramatic mainly because of the large share of persons that are in their forties and fifties and are going to reach the age of sixty soon. This has created and will continue to create a demanding situation for the working age population. The amount of persons the older population depends on has declined significantly over the years and can be expected to decline even more given the current ageing-trends.

The inevitable process of ageing resonates in all layers of society. For one thing it increases the amount of pressure on the countries social security schemes, like the public pensions and the healthcare system, which calls for measures by the government. The adjustment of the retirement age from 60 to 65 years in 2012 and the introduction of a new health insurance scheme the same year are examples of the measures that can be considered by the government. Measures like these tend to stir many debate and emotions, but given the major changes in the age structure of the population of Curaçao it is inevitable that certain government policies need to be reconsidered.

²¹ Other than most ageing indicators the old-age support ratio uses age 65 instead of age 60 as delimiter.

Literature

UNDESA Population Division, 2012. *Population Ageing and Development 2012 (Wall chart)*. [pdf] New York: United Nations. Available at: <http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/2012PopAgeingandDev_WallChart.pdf> [Accessed 7 October 2013].

CBS Aruba, 2011. *Census 2010 paper: Ageing on Aruba*. Fifth Population and Housing Census Aruba, 2010. Oranjestad: Central Bureau of Statistics.

Supply and demand for specialized labor on the labor market of Curaçao

Zaida Lake

Introduction

Since 2002 the unemployment rate of Curaçao has been declining. The rate of 2011 was 9,8 percent; more than 5 percentage points less than in 2002.

Despite this decline of the number of unemployed persons, the Labor Force Surveys (LFS) show that two types of specialization²², which a number of unemployed persons have acquired, contribute to a mismatch between supply and demand. These types of specialization are the economic-administrative and the technical vocational education

This article aims to contribute (with figures) to the discussions regarding the match, or mismatch, between supply and demand on the local labor market; particularly where the aforementioned types of 'specialized labor' are concerned.

The first paragraph will describe the methodology used for the analyses.

The second paragraph will give a short overview of the dynamics of supply and demand on the local labor market, based, among others, on studies done by the 'Kennis Centrum voor Beroeps Onderwijs en Bedrijfsleven' (KBB). It will describe the dynamics between on the one hand the demand of labor issued by the labor market and on the other hand the supply offered by the educational system.

The third and fourth paragraphs will show the statistical results of the analyses done with regard to the actual supply of and demand for specialized labor on the local labor market. The third paragraph will focus on the statistics that show the magnitude and the type of demand and the fourth paragraph will focus on the same for the supply of labor.

Last but not least, the fifth paragraph will conclude with some relevant recommendations.

Methodology

The data for the analyses is drawn from different sources, which are first of all the Labor Force Surveys (LFS) and secondly the Job vacancy Survey of 2006, both from the Central Bureau of Statistics (CBS). Thirdly, administrative data is used from the Department of Labor and Social Affairs of Curaçao, which includes the former "Dienst Werk en Inkomen" (DWI).

The database of DWI contains a relatively large share of the enterprises on the labor market, particularly of those in the field of 'service work', 'clerk work' and 'construction'. Based on this fact, it is safe to assume that the number of new vacancies on the labor market, particularly in the above mentioned field of work, can be estimated with a certain degree of reliability.

²² these are the types of vocational education, classified according to ISCED 1997

The three sources complement each other; for example data of the LFS complements the lack of data since the last held Job Vacancy Survey of 2006. Data of the administrative records of DWI also complements data of the Job Vacancy Survey with regard to job vacancies after 2006.

This explains why all three sources are used in this article to estimate developments of supply and demand on the labor market since 2006.

To make the data comparable, persons employed in the Public sector are excluded from the Labor Force Surveys.

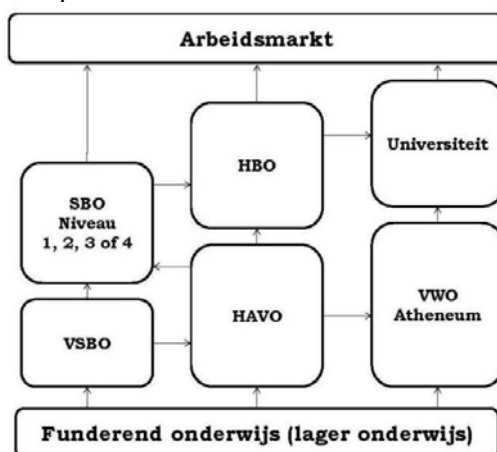
Theoretical background

Studies done by the KBB show that government policy of recent years has focused on the issue of the mismatch between supply and demand of labor on the labor market, for instance in the fields of hospitality and construction. The website of the Kennis Centrum voor Beroeps Onderwijs en Bedrijfsleven gives an overview of documentations regarding policy to meet the demand of labor and to accommodate economic development²³.

In this regard, the dynamics between the demand of adequate labor on the labor market and the output of the educational system is important. In short, the educational output of Curaçao is meant to supply the labor market and the economy. This output comes from different educational systems (see graph 1, designed by the KBB).

At each level, the supply of specialized labor from the different educational levels, feeds into the labor market to meet existing demands.

Graph 1

Translation: Arbeidsmarkt=Labor market, SBO Niveau 1,2,3,4=Secondary education second stage, VSBO=Secondary education first stage, HBO=Secondary education second level, HAVO/VWO Atheneum=Secondary education second stage, Universiteit=Academic level

²³ <http://www.kbbcuracao.com/>

Demand for specialized labor

According to figures of the last Job Vacancy Survey of the CBS in 2006, the number of vacancies on the labor market of Curaçao (950) has grown with approximately 60 vacancies, compared to 1998 (889 vacancies; see table 1).

Table 1: Job vacancies by type of vocational education				
	1998		2006	
	Absolute	%	Absolute	%
General education	333	37	245	26
Technical training	224	25	275	29
Economic- and administrative specializations	170	19	253	27
General- and personal care	162	18	177	18
Total	889	100	950	100

Source: CBS Job Vacancy Survey 2006

In 2006 there was a higher demand for persons with a vocational education compared to 1998 (from 63% to 74%). The demand for persons with a general education such as secondary education (MAVO, HAVO) or primary education decreased with 11 percentage points (from 37% to 26%).

The demand for persons specialized in the field of economy and administration shows an increase; from 19 percent in 1998 to 27 percent in 2006. The demand for persons with technical training has increased with 4 percentage points in the same period. Vacancies for persons specialized in the field of general- and personal care (such as nurses, elderly care givers etc., but also beauticians, barbers etc.) has remained the same in 2006, compared to 1998.

As mentioned earlier, the last job vacancy survey of the CBS was held in 2006. There is little known about how this demand has developed on the labor market since 2006.

From other data sources there is an indication that the number of new placements on the labor market may have increased since 2006, signifying that there is a demand.

One such data source is the administrative database of Dienst Werk en Inkomen. The absolute number of new job vacancies declined from 817 in 2006 to 591 in 2010, which is more than a quart (see table 2).

Table 2: Number of new registrations, job vacancies and job placements					
	2002	2003	2004	2005	
New registrations	1896	2606	2685	2442	
New job vacancies	911	1038	751	776	
New Job placements	424	473	345	354	
					2010
	2006	2007	2008	2009	²⁴
New registrations	2162	1658	1865	1551	1383
New job vacancies	817	633	718	613	591
New job placements	291	290	180	266	226
	2002	2003	2004	2005	
Ratio job placement/registered unemployed (per 1000)	224	182	128	145	
	2006	2007	2008	2009	2010
Ratio job placement/registered unemployed (per 1000)	135	175	97	172	163

Source: Dienst Werk en Inkomen

²⁴ The year 2010 includes partly estimations of the data, because the data was partly unavailable.

However, table 2 also shows that, except for 2008, the ratio 'number of new job placements to the number of registered persons' has increased each year between 2006 and 2010; from 135 in 2006 to 163 in 2010. Of the 1000 newly registered persons in 2006, 135 were able to be placed in a job. By 2010, this number has increased to 163.

Consequently, this is an indication that there must be an increased demand of labor on the labor market and that this demand is being met. Thus, the observed decline in the absolute numbers of new job vacancies in the database between 2006 and 2010, in combination with the decrease in the ratio is an indication that the demand for labor is being met. However, the table does not give more information regarding the type of demand.

The following data source, the LFS, can give more insight into the development of the type of demand.

Table 3: Population 15 years and older by type of specialization (excl. not reported)					
2006	Unemployed	Employed ²⁵	Economically not active	Total Population	Share of the population
General education	3335	18055	22776	44166	44
Technical training	2028	12402	3843	18273	18
Economic and administrative training	1033	6873	1110	9016	9
General personal care	2104	8040	4055	14199	14
Attending school	393	1184	12218	13795	14
Total	8893	46554	44002	99449	100
2011	Unemployed	Employed ²⁶	Economically not active	Total Population	Share of the population
General education	2033	19445	23612	45090	40
Technical training	1513	13234	5454	20201	18
Economic and administrative training	1029	10797	2139	13965	13
General personal care	1282	9623	5598	16503	15
Attending school	706	2105	12785	15596	14
Total	6563	55204	49588	111355	100

Table 3 shows that the number of employed persons has increased between 2006 and 2011. The share with an economic- and administrative background has increased by 4.7 percentage points in this period. But in the total population this same share has increased by 'only' 4 percentage points. This implies that there is a demand for persons with an economic- administrative background on the labor market.

The share of employed persons with a technical training remained almost unchanged between (0.25 percentage points), which is comparable to the development in the total population. In the total population the percentage of persons with a technical training remained unchanged between 2006 and 2011.

From the above one could conclude that the demand for persons with a technical training on the labor market has not decreased. There is a stagnation in the shares. A stagnation indicates that there are relatively just as many persons with technical skills, entering the work force as there are leaving the work force. Thus one can conclude that up to 2011 there was a demand for persons with a technical training.

²⁵ Excluding Public administration

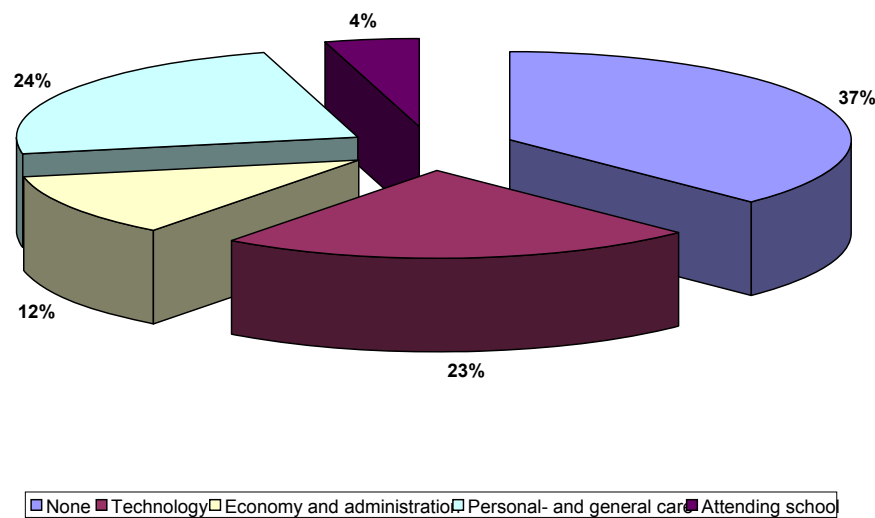
²⁶ Excluding Public administration

Supply of specialized labor

Graphs 2 and 3 are visual representations of the results of the LFS of 2006 and 2011. In 2010 the CBS did not conduct an LFS, therefore the data of 2011 is used.

The 2 graphs represent the division of the type of vocational education of the unemployed population, which is the supply of labor.

Graph 2: Unemployed population by type of vocational education 2006

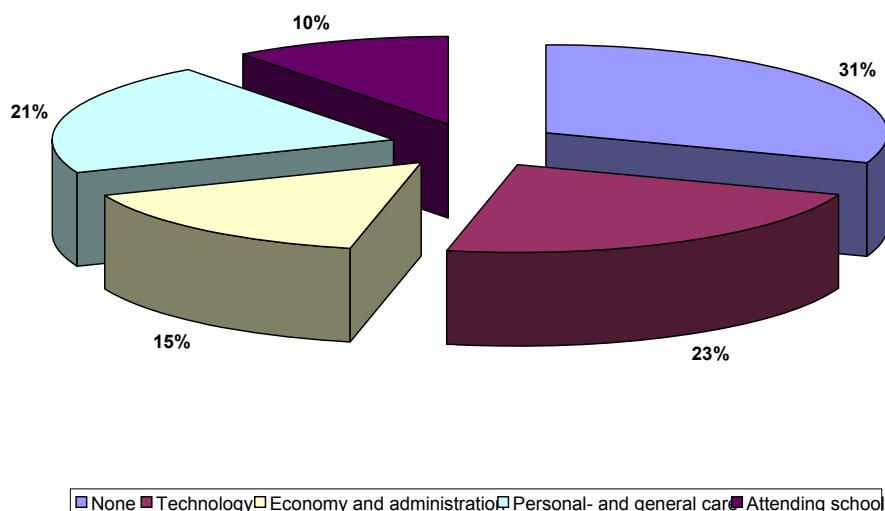
Graph 2 and shows that in 2006, thirty-seven percent of the unemployed population has followed only general education with no additional vocational training. As mentioned before, general education entails for example primary and secondary school.

23 Percent of the unemployed population has a technical vocational training, whether at the lower level (such as LTS), the mid level (such as MTS) or at the higher level (such as HTS and TH).

Almost a quart (24 %) has an education in health or personal care, which includes for example nursing, elderly care and other types of care in the health sector. It also includes beauticians, barbers, hand- and foot therapists etc.

There are comparatively few unemployed persons with an education in economics or administration; the share is only 12 percent (see graph 2).

Graph 3: Unemployed population by type of vocational

In 2011 the percentage of the unemployed population that has a technical training has remained the same as in 2006 (see graph 3). The share that is specialized in the field of health- and personal care has also remained almost unchanged compared to 2006.

Thus concerning the supply of persons with technical skills on the labor market, graphs 2 and 3 show that there were comparatively just as many persons leaving unemployment as that there were either finding employment or leaving the labor force all together (the share in the economically not-active population also increased between 2006 and 2011).

It seems therefore that there must have been a demand for technically skilled persons between 2006 and 2011 because, as is seen in the former paragraph, the percentage of employed persons with technical skills has not decreased. From unemployment figures there is also an indication that part of the (continuous) supply of labor with technical skills coming from educational systems, flows out of the labor force altogether and become economically not active.

There is an increase in the percentage of unemployed persons with an economic-administrative background in 2011; from 12 to 15 percent. The same development has taken place in the total population. Thus the increase in the share of unemployed persons with an economic and/or administrative education has partly to do with developments in the total population.

However, looking at the developments that were described for the employed population, there is reason to believe that there must have been a demand for persons with an economic and/or administrative vocational training, but that this demand may also have been met by persons not present on the local labor market.

Summary and Conclusion

This article set out to combine different statistical data sources to come to an analysis of the match or mismatch between demand and the supply of labor on the labor market. The period under investigation was the period between 2006 and 2011.

The sources that were used for the analyses were administrative data of the Dienst Werk en Inkomen (DWI), the Job Vacancy Survey of 2006 of the Central Bureau of Statistics (CBS) and the Labor Force Surveys (LFS) of the CBS. The data of the DWI and of the LFS were used as a proxy to estimate the actual developments on the labor market regarding the demand of specialized labor, so persons with a particular vocational education.

From the administrative data of (DWI), there is an indication that since the last held Job Vacancy Survey of the CBS in 2006, the number of job vacancies has increased on the labor market between 2006 and 2011.

The Job Vacancy Survey of 2006 shows that up to 2006 there is a demand for specialized labor on the labor market, more than for persons with a general education.

From the results of the LFS, there are indications that the shift in demand for more specialized labor, as was observed between 1998 and 2006, has continued after 2006. From employment and unemployment figures of the LFS it can also be deduced that up to 2011 there may still have been a growing demand for persons in the economic- and administrative educational field, based on the fact that the share of employed persons with these skills has increased.

Another development where supply and demand of labor is concerned is an apparent balance between supply and demand of persons with a technical education.

Besides the fact that there is a relatively large demand for persons with a technical education (plus minus 25 percent of all vacancies of 2006), there is reason to believe that there is also a comparatively large share (approximately 23 percent) that is unemployed. But there is a turn-over in this sub-population; meaning there are relatively just as many persons becoming unemployed, as there are who find work or leave the labor force altogether.

Conclusion: up to date labor market information, such as a renewed Job Vacancy Survey, is of utmost importance to substantiate that there are developments taking place on the local labor market. The developments point in the direction of a mismatch between supply and demand, particularly where it concerns a demand for technically skilled persons and persons with an economic and administrative vocational education. Analyses of data from different sources seem to indicate that on the one hand there is a demand for technically skilled persons on the labor market, while on the other hand technically skilled persons are abandoning the labor force altogether.

Secondly there is a demand for persons with an economic and administrative vocational education, but this demand is also being met by persons not on the local labor market.

“International Comparison Programme” (ICP): Wat is dat eigenlijk?

Solange Bomberg

Inleiding

In dit artikel wordt stilgestaan bij het “International Comparison Programme”²⁷ (ICP), specifiek het meest recente ICP, namelijk het ICP2011. Dit geschied aan de hand van negen paragrafen.

- Inleiding,
- Opzet en organisatie,
- Definities,
- Methodologie ICP2011,
- Het primaire doel van ICP2011 nader bezien,
- Het praktische nut van koopkrachtpariteiten,
- ICP2011 en de Caribische regio: uitdaging en kans,
- Belang ICP2011 voor Curaçao,
- Conclusie.

Hiermee wordt beoogd een zinvol antwoord te verkrijgen op de vraag “Het ‘International Comparison Programme (ICP)’, wat is dat eigenlijk?” Dit artikel is een eerste aanzet om enig inzicht te verschaffen in het wat, hoe, waarom, wie, waar en wanneer van het ICP.

Aangezien de concrete resultaten van het ICP2011 nog niet definitief zijn, vallen deze buiten de reikwijdte van dit artikel. Eventueel zullen deze resultaten in een later stadium in de vorm van een Modus-artikel nader worden beschreven.

Opzet en organisatie

Het “International Comparison Program” ²⁷ (ICP) is een wereldwijd statistisch initiatief. Dit project wordt georganiseerd, gefinancierd en gefaciliteerd door de Wereldbank en heeft als beoogd resultaat om de koopkrachtpariteiten (KKP’s) tussen landen en regio’s te berekenen. Met behulp van de KKP’s kan de koopkracht en de welvaart van de burgers in verschillende landen - of anders geformuleerd de omvang van de economieën van verschillende landen - met elkaar worden vergeleken.

²⁷ In het Amerikaans Engels is het “Program” in plaats van het Brits-Engelse “Programme”. De website van de “Worldbank” (Wereldbank) – www.worldbank.org – hanteert de spelling volgens het Amerikaans Engels, terwijl de website van “UNstats” (statistiekafdeling van de Verenigde Naties) – <http://unstats.un.org> – de spelling volgens het Brits Engels hanteert. In dit artikel worden beide spellingen gehanteerd.

Eerder omschreven doel c.q. beoogd resultaat wordt bereikt door alle participerende landen prijsdata en data over het nationale inkomen, productie en consumptie te laten verzamelen en valideren. Voor de huidige ICP-ronde betreft dit data over het jaar 2011, vandaar dat het project de naam ICP2011 heeft gekregen.

Het ICP2011-project is per regio opgezet en de coördinatie per regio is in handen van een Economische Commissie van de Verenigde Naties; voor de Caribische regio en Latijns-Amerika is dit ECLAC of CEPAL²⁸. De wereldwijde aanpak van het ICP vond in 2005 voor de 1^e keer plaats. In 2011 is het voor de 2^e keer dat het ICP wereldwijd wordt georganiseerd. Het ICP2011 is de eerste ronde waarin ook de Caribische regio participeert.

In totaal doen wereldwijd circa 200 landen mee aan het ICP2011 (zie tabel 1), verdeeld over een aantal regio's. Ter vergelijking: aan het ICP2005 namen 146 landen deel.²⁹

Tabel 1 – Deelnemende landen ICP2011

Geographical Regions	East Asia & Pacific	Europe & Central Asia	Latin America & Caribbean	Middle East & North Africa	North America	South Asia	Sub-Saharan Africa	Total
ICP Regions Groups								
Africa				6			46	52
Asia & Pacific	16					7		23
Commonwealth of Independent States		10						10
Latin America & Caribbean			40		1			41
OECD - Eurostat	4	37	2	2	2			47
Pacific Islands	15							15
Singleton Countries		2		1				3
Western Asia				13			1	14
Dual Participation*		-1	-2	-1			-1	-5
Total	35	48	40	21	3	7	46	200

* Please note that Chile, Egypt, Arab Rep., Mexico, Russia Federation, and Sudan are included in more than one region.

Bron: website van de Wereldbank (Worldbank) / ICP2011: www.worldbank.org

²⁸ ECLAC is de Engelstalige afkorting terwijl CEPAL de Spaanstalige afkorting is. ECLAC is "Economic Commission for Latin America and the Caribbean". CEPAL is "Comisión Económica para América Latina y el Caribe".

²⁹ A comprehensive Presentation on ICP – ICP2011 website van de Wereldbank: "International Comparison Learning Course", April 28th 2011.

Deelnemers ICP2011 Caribische regio

De organisatorische opzet van het ICP is regionaal. De deelname van de Caribische regio aan het ICP2011 project bestaat uit 22 landen. Onderstaand worden deze landen benoemd.

- Dertien Caricom-lidstaten³⁰: 1. Antigua & Barbuda, 2. Bahamas, 3. Barbados, 4. Belize, 5. Dominica, 6. Grenada, 7. Jamaica, 8. Montserrat, 9. St. Kitts & Nevis, 10. Saint Lucia, 11. St. Vincent & the Grenadines, 12. Suriname, 13. Trinidad & Tobago.
- Negen overige landen, waarvan vijf geassocieerde Caricom-lidstaten: 14. Anguilla³¹, 15. Aruba, 16. Bermuda³¹, 17. British Virgin Islands³¹, 18. Cayman Islands³¹, 19. Curaçao, 20. Turks & Caicos Islands³¹. In de eindfase (vanaf oktober 2012) hebben ook Sint Maarten (21.) en Bonaire (22.) ("Caribbean Netherlands"³²) zich als deelnemers bij het project aangesloten.

Caricom-lidstaat Haïti neemt ook deel aan het ICP2011 project, maar ressorteert voor dit project onder de regio "Zuid-Amerika". Caricom-lidstaat Guyana is geen deelnemer aan het ICP2011 project.

Definities

BBP/GDP³³

BBP staat voor "Bruto Binnenlands Produkt". In het Engels wordt het GDP ("Gross Domestic Product") genoemd. Het BBP of de GDP is de totale economische waarde, oftewel de totale geldwaarde, van alle in een land geproduceerde finale producten en diensten gedurende een bepaalde periode, meestal een jaar. Het BBP van een land wordt door het landelijke statistiebureau opgesteld aan de hand van de Nationale Rekeningen. In Curaçao is dit één van de taken van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS Curaçao). Het BBP wordt gehanteerd als maatstaf van de welvaart van een land en om de economische groei te meten.

Caribbean Product List (CPL)

De CPL is de lijst c.q. verzameling goederen en diensten waarvoor consumentenprijzen dienen te worden verzameld, in het kader van het ICP2011 project. Dit zijn met andere woorden alle producten en diensten die in de ICP-consumptiemand zijn opgenomen voor de Caribische regio. Voor het ICP2011 project bestaat de CPL uit 747 producten en diensten.

CARICOM

Caricom staat voor "Caribbean Community". Het is een samenwerkingsverband van Caribische landen op diverse sociale, economische en culturele gebieden.³⁴

COICOP

COICOP staat voor "Classification of Individual Consumption According to Purpose". Dit is een internationaal classificatiesysteem voor consumptiegoederen en -diensten die in het kader van Prijstatistieken wordt gehanteerd. Dit classificatiesysteem is opgesteld door de Statistiekafdeling van de Verenigde Naties (United Nations, Statistics Division).³⁵

³⁰ Bron: www.caricom.org.

³¹ Deze landen zijn geassocieerde lidstaten bij de CARICOM.

³² Vertaling door ECLAC van de officiële benaming sinds 10 oktober 2010, "Caribisch Nederland".

³³ Referentie: www.encyclo.nl

³⁴ www.caricom.org

³⁵ <http://unstats.un.org/unsd/cr/registry/regcst.asp?Cl=5>

Consumptiemand

De consumptiemand is een van te voren vastgestelde verzameling consumptiegoederen en -diensten waarvoor in het kader van Prijsstatistieken consumentenprijzen worden verzameld. Het kan gaan om Prijsstatistieken die zijn opgezet ten behoeve van CPI (vergelijking van het consumentenprijsniveau op verschillende tijdstippen in één land) of ten behoeve van ICP (vergelijking van het consumentenprijsniveau in verschillende landen over eenzelfde periode).

Bij CPI is het belangrijkste criterium voor de samenstelling van de consumptiemand “representativiteit”, dus een zo goed mogelijke weerspiegeling van de gemiddelde consument in dat land. Bij ICP is het belangrijkste criterium voor de samenstelling van de consumptiemand de vergelijkbaarheid tussen landen onderling; voor de Caribische regio bijvoorbeeld moet het product in een minimaal aantal landen voorkomen om in de ICP-consumptiemand te worden opgenomen.

CPI

CPI staat voor “Consumenten Prijs Index” of “Consumer Price Index”. Het is een weergave van het gemiddelde prijsniveau van alle consumptiegoederen en -diensten op een bepaald moment. CBS Curaçao berekent maandelijks de CPI voor *Curaçao*, gebaseerd op de waargenomen prijzen over desbetreffende maand. De CPI vormt de basis voor de berekening van de inflatie.

ECLAC/CEPAL

ECLAC (Economic Commission for Latin America and the Caribbean) in het Engels of CEPAL (Comisión Económica para América Latina y el Caribe) in het Spaans is één van de vijf regionale divisies van de Verenigde Naties. ECLAC/CEPAL coördineert projecten voor de Caribische regio en Latijns Amerika, met name op de gebieden van sociale ontwikkeling, economische ontwikkeling en statistieken.³⁶ Eén van die projecten is het International Comparison Program(me) (ICP).

ICP

ICP staat voor « International Comparison Programme », een om de zoveel jaren terugkerend wereldwijd project dat wordt georganiseerd, gecoördineerd en gefinancierd door de Wereldbank en de Verenigde Naties. De huidige ICP-ronde is ICP2011, aangezien het 2011 als referentiejaar heeft. Het ICP2011 loopt vanaf ongeveer het 4^e kwartaal van 2009 t/m ongeveer het 1^e kwartaal van 2014, vanaf de eerste voorbereidingen t/m de publicatie(s).

Het ICP heeft als doel het berekenen van koopkrachtpariteiten, waardoor de economieën van landen en het welzijn en welvaart van hun burgers met elkaar kunnen worden vergeleken. De basisdata hiervoor – op de vakgebieden “Prijsstatistieken” en “Nationale Rekeningen” – worden door de deelnemende landen zelf verzorgd. ICP2011 is de eerste keer dat de Caribische regio als zodanig en *Curaçao* als onderdeel daarvan, participeert aan het ICP.

Inflatie

Inflatie is de waardevermindering van het geld ten gevolge van de stijging van de consumentenprijzen. Feitelijk is inflatie een weergave van de kosten van levensonderhoud. Inflatie wordt doorgaans op grond van de CPI berekend over een periode van 12 maanden. Het inflatiecijfer wordt gebruikt om o.a. het minimumloon, salarissen, uitkeringen en pensioenen te indexeren. Het maandelijks berekenen van het inflatiecijfer voor *Curaçao* behoort tot de taken van CBS Curaçao.

³⁶

<http://www.eclac.cl/cgi-bin/getprod.asp?xml=/noticias/paginas/4/43024/P43024.xml&xsl=/tpl-i/p18fst.xsl&base=/tpl-i/top-bottom.xsl>

KKP (Koopkrachtpariteit) of PPP (Purchasing Power Parity)

De KKP - "Koopkrachtpariteit"- oftewel PPP -"Purchasing Power Parity"- geeft in feite de verhouding weer tussen de prijs van hetzelfde product of dienst in twee verschillende landen, elk in hun eigen munteenheid, die dezelfde koopkracht vertegenwoordigt.³⁷

Koopkracht

Koopkracht in het Nederlands, "forsa di kompra" in het Papiamentu of "purchasing power" in het Engels. Koopkracht betekent: de hoeveelheid goederen en diensten die iemand kan kopen met zijn/haar besteedbaar inkomen. Als de prijzen stijgen terwijl het besteedbare inkomen gelijk blijft, daalt de koopkracht.³⁸

Nationale Rekeningen

"Het systeem van nationale rekeningen geeft een kwantitatieve beschrijving van het economisch proces binnen een land, en de economische relaties met het buitenland. Als onderdeel van het economisch proces worden onderscheiden productie, inkomensvorming, inkomensverdeling, bestedingen en financiering. Centraal in de nationale rekeningen staat een aantal belangrijke economische indicatoren zoals het bruto binnenlands (BBP)".³⁹ De nationale rekeningen voor *Curaçao* worden opgesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS Curaçao).

PLI

PLI staat voor "PRICE LEVEL INDEX", oftewel PRIJSNIVEAU-INDEX. De PLI, is naast het hoofdresultaat PPP, een tweede belangrijk resultaat van het ICP project. Dit prijsniveau-index wordt berekend aan de hand van de verhouding tussen koopkrachtpariteit (PPP) en wisselkoers. Per land wordt een PLI berekend door ECLAC/de Wereldbank. De PLI is een weergave van het gemiddelde consumentenprijsniveau van een land. Door onderlinge vergelijking van de PLI's tussen landen ontstaat een beeld van relatief goedkope en relatief dure landen.

Prijsstatistieken

Het begrip "Prijsstatistieken" kan worden omschreven als: het verzamelen, verwerken, analyseren en publiceren van betrouwbare statistische cijfers gebaseerd op werkelijke (consumenten)prijzen van een van tevoren vastgestelde (consumptie)mand van goederen en diensten. De werkzaamheden van CBS Curaçao op het gebied van Prijsstatistieken zijn tot nu toe gericht op consumentenprijzen, namelijk in het kader van CPI en ICP.

Prijsstatistieken die zijn opgezet ten behoeve van het CPI vergelijken de consumentenprijsniveaus op verschillende tijdstippen in één land met elkaar, terwijl Prijsstatistieken die zijn opgezet ten behoeve van het ICP de consumentenprijsniveaus in verschillende landen over eenzelfde periode met elkaar vergelijken.

SPD

SPD staat voor STRUCTURED PRODUCT DESCRIPTION. SPD is een gestructureerde manier om een product of dienst te omschrijven, opgebouwd uit verschillende aggregatieniveaus en gebaseerd op de fysieke en economische kenmerken die de consumentenprijs bepalen. Dit waarborgt vergelijkbaarheid door de tijd heen (Prijsstatistieken ten behoeve van CPI) en tussen landen (Prijsstatistieken ten behoeve van ICP).

³⁷ Bron; www.oecd.org. OECD = Organisation for Economic Co-operation and Development.

³⁸ Referentie: <http://www.encyclo.nl/begrip/koopkracht>

³⁹ http://nl.wikipedia.org/wiki/Nationale_rekeningen

Methodologie⁴⁰

3 soorten activiteiten

Het ICP2011 project beslaat een aantal activiteiten, grofweg onder te verdelen in “voorbereiding”, “uitvoering” en “publicatie”.

De voorbereidingen voor het ICP2011 project zijn aangevangen in 2009 en het project loopt tot en met de publicatiefase eind 2013/begin 2014.

Het onderdeel “uitvoering” is onder te verdelen in een viertal onderdelen die onderstaand worden opgesomd.

1. Data verzamelen: consumentenprijsdata, data van de nationale rekeningen, data van de ‘special surveys’; “Special surveys” zijn specifieke vragenformulieren om informatie te vergaren over kosten, tarieven, prijzen en structuur van “het private onderwijs”, “de overheidsuitgaven”, “het watersysteem”, “de bouwsector”, “kapitaalgoederen” (“machinery & equipment), “woningen” en “woninghuur”.
2. Data invoeren.
3. Data controleren en valideren.
4. Data analyseren.

Het jaar 2011 is het jaar waarover de data wordt verzameld, het zogenaamde “referentiejaar”, vandaar de benaming “ICP2011”.

Een handig instrumentarium bij het invoeren, valideren en analyseren van de consumentenprijsdata is het speciaal voor het ICP2011-project door de Wereldbank ontworpen “ICP-Kit”, bestaande uit een “Data Entry Module” en een “Validation & Average Module”.

De publicatiefase van ICP2011 beslaat de periode eind 2013 – begin 2014.

ICP-consumptiemand, Caribbean Product List

Voor het ICP2011 project verzamelt elk land consumptieprijzen voor een vastgestelde consumptiemand van goederen en diensten, 1 keer per kwartaal, gedurende 4 kwartalen. Voor de Caribische regio betrof dit het 1^e t/m het 4^e kwartaal van 2012. Aangezien het referentiejaar voor het ICP2011 project 2011 is, worden de verzamelde prijzen door ECLAC herijkt naar het prijsniveau van 2011, op basis van de CPI's.

Deze consumptiemand, de zogenaamde “core product list” is voor alle landen hetzelfde. Per regio zijn er specifieke regionale producten toegevoegd of bepaalde producten die niet of nauwelijks in de regio voorkomen verwijderd. Door actieve participatie en interactieve discussie van alle aan het ICP2011 project deelnemende Caribische landen is uiteindelijk een consumptiemand voor de Caribische regio vastgesteld, genaamd de “Caribbean Product List” (CPL), bestaande uit 747 producten en diensten.

40

http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/ICPEXT/0..contentMDK:22377119~menuPK:6782343~pagePK:60002244~piPK:62002388~theSitePK:270065_00.html

Specifieke produktomschrijving: vergelijkbaarheid en betrouwbaarheid

Om de vergelijkbaarheid en betrouwbaarheid te waarborgen zijn de producten en diensten in de CPL zeer specifiek omschreven. De omschrijving van de producten en diensten is gebaseerd op het zogenaamde “SPD” (“Structured Product Description”) principe. Dit betekent allereerst dat de CPL verdeeld is in “basic headings”, dus clusters van producten en/of diensten, gebaseerd op fysieke en economische kenmerken die bepalend zijn voor de consumentenprijs. Vervolgens wordt elk product of dienst zodanig specifiek en volgens een vaste structuur omschreven, bijvoorbeeld qua soort product, merk, gewicht, kleur, verpakking en kwaliteit, dat voor een ieder objectief helder is welk specifiek product of welke dienst wordt bedoeld. Volledigheidshalve wordt vaak ook een foto van het product of dienst aan de omschrijving toegevoegd. Ter illustratie wordt in tabel 2 voor de “basic heading” “pastaproducten” een voorbeeld gegeven van SPD. Deze is afkomstig van het “Caribbean Product List” die in goede afstemming tussen ECLAC en de Caribische landen is vastgesteld voor het ICP2011 project.

Tabel 2: Voorbeeld SPD (Structured Product Description)

110111	Pasta products								
Product ID	Product Name	Number of units	Unit of measurement	Min	Max	Brand	Packaging	Type	Lenght
110111501.LAC	Short pasta	500	Gram	200	800		Pre-packed plastic bag	Short anyshape	Approximately 24cm
110111502.LAC	Spaghetti	500	Gram	200	600	Well known	Pre-packed plastic bag	Regular spaghetti (long straight and round-rod shape)	Approximately 30cm
110111503.LAC	Dried noodles	500	Gram	200	800	Middle Level Brand	Pre-packed plastic bag	Dried noodles	
110111504.LAC	Instant noodles	80	Gram	60	100	Maggi or equivalent	Pre-packed plastic cup	Instant (Just add hot water)	
110111505.LAC	Vermicelli (angel hair)	500	Gram	250	800		Pre-packed plastic bag	Thin vermicelli	
110111506.LAC	Macaroni	500	Gram	400	800	Well known	Big Box	Macaroni/Elbow	
110111507.LAC	Short pasta with eggs	500	Gram	200	800		Pre-packed plastic bag	Short, any shape	
110111508.LAC	Spaghetti, with eggs	500	Gram	200	600	Well known	Pre-packed plastic bag	Regular spaghetti (long straight and round-rod shape)	Approximately 30cm
110111509.LAC	Vermicelli (angel hair), with eggs	500	Gram	250	800		Pre-packed plastic bag	Thin vermicelli	

Bron: Caribbean Product List, Masterfile, ICP2011, ECLAC/CEPAL

COICOP

De producten in de ICP-consumptiemand zijn gegroepeerd volgens het internationale COICOP⁴¹-classificatiesysteem, die wereldwijd door veel landen ook voor de CPI⁴² wordt gehanteerd. Het COICOP-classificatiesysteem bestaat uit 12 categorieën:

- 1. Voeding en non-alcoholische dranken;
- 2. Alcoholische dranken en tabaksartikelen;
- 3. Kleding en schoeisel;
- 4. Huisvesting, water & elektra, kookgas etc.;
- 5. Woninginrichting en huisraad;
- 6. Gezondheidszorg;
- 7. Vervoer;
- 8. Communicatie;
- 9. Recreatie en cultuur;
- 10. Educatie;
- 11. Horeca;
- 12. Overige goederen en diensten.

Deze 12 categorieën zijn vervolgens nader gespecificeerd in 155 subcategorieën, de zogenaamde “basic headings”.

Interactief, iteratief⁴³ en intensief proces

Naast de consumentenprijzen van de producten en diensten in de “Caribbean Product List”, heeft elk land ook gegevens over haar bestedingen op basis van de Nationale Rekeningen verschaft, aangevuld met specifieke informatie uit de “special surveys”. Voor nadere uitleg over het begrip “special surveys” raadplege men de paragraaf “Methodologie ICP-2011, onderdeel “3 soorten activiteiten”.

Nadat elk land de verzamelde data zelf heeft gecontroleerd en gevalideerd, zijn deze ook in regionaal verband besproken op de diverse workshops / “expert-meetings” die in het kader van het ICP2011 project zijn gehouden. De workshops / “expertmeetings” voor de Caribische regio, waarvoor alle deelnemende Caribische landen zijn uitgenodigd, zijn gehouden in the Bahamas, Trinidad, St Kitts & Nevis, Aruba, Jamaica, *Curaçao* en Santiago de Chile. In totaal zijn er 9 workshops / “expertmeetings” georganiseerd, verspreid over de periode oktober 2010 tot en met september 2013. Aan de hand van deze workshops / “expertmeetings” en de doorlopende feedback per e-mail zijn invoerfouten, inconsistenties en onvolledigheden gecorrigeerd, vragen beantwoord en onduidelijkheden opgehelderd, waardoor de kwaliteit en volledigheid van de data en resultaten zoveel mogelijk konden worden geoptimaliseerd.

⁴¹ COICOP staat voor “Classification of Individual Consumption according to Purpose”. Bron: website van de United Nations Statistics Division, <http://unstats.un.org/unsd>.

⁴² CPI staat voor Consumenten Prijsindex, de index die als basis dient voor berekening van de inflatie.

⁴³ Iteratief: als iets steeds opnieuw gebeurt. In een iteratief proces herhalen de onderdelen van het proces zich stelselmatig. Bij een iteratieve aanpak ga je stapje voor stapje verder en gebruik je voortschrijdend inzicht in een volgende fase. Synoniemen: herhaald, herhalend. Bronnen: www.woorden.org / www.encyclo.nl

Het verkrijgen van kwalitatief goede data die voldoet aan de specifieke productomschrijvingen en vergelijkbaar zijn tussen de deelnemende landen behelst derhalve een zeer interactief, iteratief en intensief proces. Dit proces is inmiddels grotendeels voltooid, en bevindt zich nu in de pre-publicatiefase. Wat interactie betreft impliceert dit dat in het laatste kwartaal van dit jaar de Caribische landen, na beantwoording van eventuele vragen, feedback zullen moeten geven op de conceptpublicatie(s), waarna deze kan / kunnen worden vervolmaakt c.q. definitief worden gemaakt door ECLAC in samenwerking met de Wereldbank.

Het primaire doel van ICP2011 nader bezien

Koopkrachtpariteiten (KKP/PPP) en PrijsNiveauIndex's (PLI's)

Het primaire doel van het ICP2011 project is het berekenen van koopkrachtpariteiten (KKP) voor alle participerende landen.

Uiteindelijk zullen, na verwerking van de laatste feedback / input van de participerende landen, de definitieve data worden vastgesteld en zal ECLAC de definitieve koopkrachtpariteiten en prijsniveau-indexen voor alle landen berekenen en met bijbehorende toelichting publiceren. In de laatste bijeenkomst die in september 2013 in Santiago de Chile plaatsvond en waaraan zowel de Caribische als de Zuid-Amerikaanse landen deelnamen, zijn de eerste resultaten van deze berekeningen gepresenteerd en in grote lijnen besproken. De publicatie voor de Caribische regio (door ECLAC) staat gepland om in december 2013 plaats te vinden, voorafgegaan door de nodige feedback en input van de deelnemende Caribische landen. Ook zal door de Wereldbank een wereldpublicatie plaatsvinden, volgens de huidige planning in december 2013.

Het beoogd resultaat van de ICP is, zoals aan het begin van deze paragraaf aangegeven, de PPP (Purchasing Power Parity) of KKP (Koopkrachtpariteit). Met de PPP ("Purchasing Power Parity", koopkrachtpariteit) kan de reële BBP, Bruto Binnenlands Product⁴⁴, van landen met elkaar worden vergeleken, zonder dat het beeld vertekend wordt door prijsniveauverschillen (inclusief wisselkoerseffecten) tussen landen.

Dit impliceert derhalve dat met de PPP de omvang van de economie van landen en de relatieve welvaart tussen landen daadwerkelijk met elkaar kunnen worden vergeleken. Met behulp van de koopkrachtpariteit wordt het verschil in prijsniveau tussen landen geëlimineerd, waardoor de welvaart van burgers van verschillende landen met elkaar vergeleken kunnen worden.

De PPP of KKP kan zowel tussen twee of meer landen als tussen twee of meer regio's worden berekend. De KKP / PPP wordt gebruikt om de GDP / BBP tussen landen of regio's over een vastgestelde periode te defleren zodat deze met elkaar kunnen worden vergeleken. Dit is dus anders dan de CPI, die wordt gebruikt om de prijsniveau's van een land op verschillende tijdstippen met elkaar te vergelijken.

De "Price Level Index" (PLI) is de PPP gedeeld door de wisselkoers ("exchange rate"). De "PLI" geeft het prijsniveau van een land weer.

⁴⁴ In het Engels "GDP", "Gross Domestic Product".

Door de primaire resultaten van de ICP, namelijk de koopkrachtpariteiten, kunnen landen in sociaal-economisch opzicht met elkaar worden vergeleken, specifiek wat betreft prijsniveau's, koopkracht en BBP/GDP. Dit impliceert dat het berekenen van koopkrachtpariteiten een goede basis verschaft voor activiteiten op een drietal gebieden:

- onderzoeken op het gebied van welvaart, armoede, welzijn en sociaal-economische ontwikkeling;
- investeringsbeslissingen;
- sociaal-economische beleidskeuzes en -beslissingen.

Deze drie gebieden hebben zowel nationale, bilaterale, regionale als internationale aspecten c.q. invalshoeken.

KKP/PPP: Een rekenvoorbeeld en drie aggregatieniveaus

De PPP's kunnen op verschillende aggregatieniveaus worden berekend. Het valt buiten de reikwijdte van dit artikel om de wiskundige formules te behandelen. Volstaan wordt met het schetsen van de basis, aan de hand van een simpel rekenvoorbeeld.

Als een liter cola in Frankrijk 2,30 euro kost en in de Verenigde Staten 2 US dollar, dan is de PPP voor cola tussen Frankrijk en de Verenigde Staten $2,3/2,0$ oftewel 1,15. Dit betekent dat voor elke US dollar die aan cola wordt besteed in de Verenigde Staten, 1,15 euro in Frankrijk moet worden besteed om dezelfde hoeveelheid en kwaliteit cola te kopen.

De PPP's worden op drie aggregatieniveaus c.q. in drie fases berekend: op productniveau, op productgroepniveau (niveau van "basic headings" en COICOP- categorieën) en uiteindelijk op GDP / BBP - niveau, voor alle "basic headings" tezamen. De koopkrachtpariteit (KKP) kan voor het Bruto Binnenlands Product (BBP) als geheel worden berekend, maar ook alleen voor de consumptie. De KKP voor het BBP behelst zowel de totale consumptie (zowel van de overheid als van consumenten) als kapitaalgoederen.

What are the differences between PPP for GDP, PPP for private consumption and PPP for actual individual consumption?

The PPP for GDP covers both final consumption expenditure (household and government) and gross capital formation. The PPP for actual individual consumption covers all households consumption expenditure and that part of government final expenditure which covers services it supplies to individual households, for example housing, health, education, social protection etc ... (in other words, it does not include government final expenditure on those services it supplies to household collectively such as defence, police, environment protection ...). If you need more detailed definitions, you can refer to the glossary of the PPP Methodological Manual at www.oecd.org/std/ppp/manual.

Bron: www.oecd.org

Het praktische nut van koopkrachtpariteiten

De berekening van PPP's (koopkrachtpariteiten) maakt het mogelijk om de reële economische welvaart van landen met elkaar te vergelijken. Dit kan nuttig en effectief zijn bij met name armoede-, welvaarts- en welzijnsonderzoeken en diverse sociaaleconomische (beleids)beslissingen en -activiteiten.

Het praktische nut van koopkrachtpariteiten is derhalve dat ze voor verschillende concrete sociaaleconomische doelen kunnen worden gebruikt, op nationaal, bilateraal, regionaal en internationaal niveau. Hierna volgt een aantal concrete voorbeelden.⁴⁵

1. De Wereldbank: het berekenen van de internationale armoede-index ("international poverty headcount index").
2. Het Internationaal Monetair Fonds (IMF): het vergelijken van de relatieve grootte van de economie van landen met elkaar en het berekenen van de gewogen gemiddelden van de regionale groeipercentages.
3. Europese Commissie: het verdelen van financiële ondersteuningsmiddelen.
4. "United Nations Development Programme" (UNDP): Het berekenen van de humane ontwikkelingsindex ("Human Development Index").
5. UNDP: diverse vrouwenemancipatieactiviteiten.
6. Wereld Gezondheidsorganisatie (WHO, "World Health Organization"): gezondheidsvergelijkingen tussen landen.
7. Educatieve, Wetenschappelijke en Culturele organisatie van de Verenigde Naties: het bepalen van de onderwijskosten per hoofd van de bevolking.
8. Kinderfonds van de Verenigde Naties: het monitoren van de welvaart en welzijn van kinderen.
9. Diverse internationale organisaties: het opzetten van effectieve hulp- en ondersteuningsprojecten.
10. Beleidmakers: het vergelijkend analyseren van de prijzen en bestedingen in eigen land ten opzichte van andere landen.
11. Ondernemers: het vergelijken van de investeringskosten en het bedrijfseconomische groeipotentieel tussen landen.
12. Multinationale ondernemingen, internationale organisaties, nationale overheden etc: het berekenen van de daggeldvergoedingen bij dienstreizen, afhankelijk van het land van bestemming.

ICP2011 en de Caribische regio; uitdaging en kans

Vanwege het arbeidsintensieve proces van het ICP2011 en de beperkte menselijke en financiële middelen, is dit project zeker een grote uitdaging voor de Caribische regio gebleken. Het ICP2011 project is namelijk weliswaar georganiseerd, gecoördineerd en gefinancierd door de Wereldbank en de Verenigde Naties (ECLAC/CEPAL), echter de menselijke bezetting en benodigde financiën voor het werk in de landen zelf is (grotendeels)⁴⁶ door de landen zelf gedragen en verzorgd. Het werk voor zowel het vakgebied "Prijsstatistieken" als het vakgebied "Nationale Rekeningen" werd in de landen van de Caribische regio verricht door de Statistiekbureaus.

⁴⁵ Bron: www.worldbank.org

⁴⁶ Enige technische assistentie en financiële ondersteuning van de Wereldbank / Verenigde Naties (ECLAC/CEPAL) daargelaten. Curaçao heeft trouwens geen van beide gekregen noch aangevraagd.

Bij de laatste bijeenkomst van ECLAC/de Wereldbank, waaraan zowel de Caribische als de Latijnsamerikaanse landen hebben deelgenomen, waren zowel ECLAC als de Wereldbank zeer te spreken over de kwaliteit van de data en resultaten van de Caribische landen.

Dit laatste impliceert dat de enorme inzet van de deelnemende landen in de Caribische regio voor het welslagen van het ICP2011-project succesvol is geweest. Concreet betekent dit dat de resultaten van de Caribische regio een integraal onderdeel zullen vormen van de ICP2011-publicatie(s) van de Wereldbank.

Bovenomschreven publicaties bieden de Caribische landen de komende jaren de kans om de PPP's (koopkrachtpariteiten) te gebruiken voor o.a. sociaaleconomisch onderzoek, investeringsbeslissingen en sociaaleconomisch beleid. Tevens kan de ervaring die is opgedaan door actieve participatie aan het ICP2011 als waardevolle input en katalysator dienen om interne werkprocessen, systemen, structuren, werkwijzen en resultaten van de Statistiekbureaus in de Caribische regio te verbeteren en te optimaliseren.

Belang ICP voor Curaçao

Curaçao kan de PPP's (koopkrachtpariteiten) gebruiken om haar prijsniveau, koopkracht, welvaart, welzijn, economie en sociaaleconomische ontwikkeling met andere landen in de regio en daarbuiten te vergelijken.

Dit kan bijdragen aan o.a.:

- wetenschappelijke onderzoeken over armoede, welvaart, welzijn en sociaal-economische ontwikkeling;
- investeringsbeslissingen;
- beleidskeuzes en beleidsbeslissingen op diverse sociaaleconomische terreinen;
- samenwerkingsverbanden met landen in de regio en daarbuiten.

Tevens heeft actieve deelname van CBS Curaçao aan het ICP2011 project in belangrijke mate bijgedragen aan de kennis en kunde van de betrokken medewerkers.

“Last but certainly not least” heeft *Curaçao*, door haar actieve participatie in het ICP2011 project, zich in belangrijke mate internationaal en in de Caribische regio geprofileerd op een interessant vakgebied en tevens als gastland voor één van de workshops / “expert meetings” gefungeerd.

Conclusie

Er kan nu al geconcludeerd worden dat deelname van de Caribische regio –een twintigtal landen, waaronder *Curaçao*– aan het ICP2011 een succes is. De kwaliteit van de verzamelde data van de Caribische regio is zodanig goed dat deze volwaardig gebruikt kunnen worden in de publicatie van de wereldwijde resultaten van de Wereldbank, die volgens de planning in december 2013 / begin 2014 zal moeten plaatsvinden.

Naar verwachting zal deze publicatie waardevolle input bevatten voor zowel denkers als doeners. Er kan dan specifiek gedacht worden aan waardevolle input voor:

- sociaaleconomische onderzoeken;
- beleid en activiteiten op diverse gebieden.

Deze onderzoeken, beleid en activiteiten kunnen bijvoorbeeld betrekking hebben op: welvaart, welzijn, armoede, relatieve koopkracht tussen landen, vergelijking van het prijsniveau tussen landen, investeringen, sociaaleconomische ontwikkeling en bilaterale, regionale en internationale samenwerking.